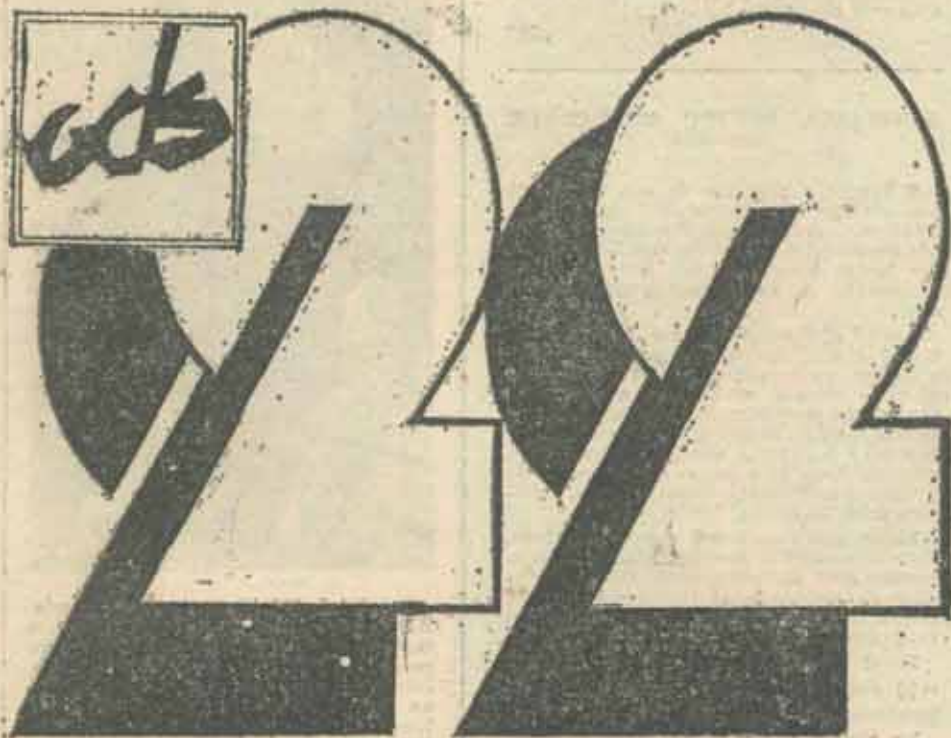

CONSTITUȚIA — ÎNTÎIA DINTRE LEGI

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE

GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

În acest număr semnează:

DOINA CORNEA,
HORVÁTH ANDOR,
FRANÇOIS LÉOTARD,
N. C. MUNTEANU,
ANDREI PLEȘU,
MIHAI ȘORA,
VLADIMIR TISMĂNEANU,
DORIN TUDORAN,
ION VIANU și alții.

ANUL II • Nr. 47 • 29-XI — 6-XII • 12 PAGINI — 20 LEI

DORU COSMA

CE FEL DE CONSTITUȚIE AVEM?

„Avem Constituție!” au exclamat într-o „unanimitate de monolit” constituenții fesenști și acolii lor, aplaudați frenetic de presa obișnuită să le fiină isonul în toate împrejurările. Esențial este însă nu faptul că, în sfârșit, Constituția există, ci ce fel de Constituție avem. Nu vom cădea în păcatul de a nega orice merit noii Constituții. Primul este că existența ei umple vidul constituțional creat de abolirea (implicită) a constituției comuniste din 1965 prin Comunicatul către țară, cu valoare de act instituțional, emis la 22 decembrie 1989 de către Consiliul F.S.N.

Apoi, s-ar cuveni menționate, ca tot altelea texte valoroase: proclamarea drepturilor și libertăților fundamentale, uneori în formulări apropiate de acelea existente în documente internaționale cu înalte virtuți democratice ca Declarația universală a drepturilor omului, Convenția europeană a drepturilor omului, Pactele internaționale cu privire la drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale etc.; consacrarea pluripartidismului; instituirea așa-numitului „avocat al poporului” (după modelul ombudsman-ului suedez) etc., etc.

Din păcate nu rareori rezultatele activității Comisiei Constituționale și ale majorității din Adunarea Constituantă nu sînt pe măsura duratei și intensității acestei activități. Cu alte cuvinte, imperfecțiunile și lacunele noii Constituții precumpănesc

asupra meritelor ei, atîtea cîte sînt. Înainte de toate trebuie subliniată soluționarea deliberat „piezișă”, frauduloasă chiar, a chestiunii fundamentale a oricărei Constituții: forma de guvernămînt. Textul implicînd opțiunea poporului român pentru monarhia constituțională sau republică (parlamentară, prezidențială sau semi-prezidențială) trebuia supus unui referendum special, prealabil votării Constituției iar nu prizărit, ca o dispoziție alocare, printre cele 152 de articole ale Constituției și supus unui vot „devălmăș”, odată cu întregul pact fundamental al țării. Acest referendum se impunea cu atît mai puternic cuvînt cu cît la noi monarhia constituțională a fost desființată printr-un act de silnicie al ocupantului străin, sovietic, secundat de cozile de topor „autohtone” (Gheorghiu-Dej și Petru Gроза) iar proclamarea republicii populare s-a făcut în cadrul unui miting la care au participat cîteva zeci de parlamentari, cîți au putut fi adunați în grabă în ziua de 30 decembrie 1947, totul cu încălcarea flagrantă a importanțelor norme de procedură privind revizuirea Constituției, intrunirea cvorumului legal în acest scop etc. În plus, referendumul nu putea fi realizat „în doi timpi și trei mișcări”, după ce vreme de 45 de ani monarhia fusese defăimată sistematic și fără scrupule de istoricii de serviciu ai parti-

(Continuare în pag. 6 — 7)

Fotografie de VĂDUVA CONSTANTIN

COMUNICAT

De la sfîrșitul lunii septembrie se remarcă o recrudescență a amenințărilor și violențelor îndreptate împotriva unor militanți civici, ziaristi, membri ai unor partide de opoziție.

În unele cazuri au fost implicați salariați ai Ministerului de Interne, cadrul acestor acțiuni fiind chiar secțiile de poliție, alteleori au fost agresiuni în stradă, provocate de necunoscuți pentru identificarea cărora nu s-au făcut toate eforturile de către organele în drept.

Fără de astfel de manifestări, care par să reinstaleze climatul de violență al campaniei electorale trecute, în numele respectării drepturilor omului adresăm un apel organelor în drept, începînd cu Guvernul, să privească foarte serios aceste semnale de alarmă, deoarece reacția oficială de pînă acum e tăcerea, deci minimalizarea. Orice atitudine de acest gen ar dovedi cel puțin complicitatea prin indiferență.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

Cum trăim? Viața poate să se desfășoare într-un profund întuneric sau într-o uriașă lumină. Iar cea mai mare pedeapsă și cea mai mare durere pentru un om este să fie surprins de moarte într-un moment cînd conștiința lui se află în întuneric, cînd își dă seama că nu și-a trăit viața cum trebuie, dar mai are timp să trăiască altfel.

MARIN PREDĂ

REVISTA PRESEI

CINE MIȘCĂ ÎN FRONT

● Citim: „Echipe, Tandemul, Simbolul, Ideea, Revoluția, Frontul, Reforma, Liniște — competență — consecvență, Zimbete și trandafiri, Milioane de voturi la 20 mai, Echilibrul și eșecul, Inteligența și îndrăzneala. Erau invincibili”.

Dar lamentarea pe tema aflișatului cuplu Iliescu-Roman atinge cota maximă când se lansează dramatica întrebare: „De ce un alt prim-ministru decât Petre Roman?” Chiar așa! Își încheie cineva că celălalt hidalgă Nicolae Ceaușescu, e-adevărat, mai bătrîn și mai urit și nu pe postul național de televiziune, nu spunea la fel — cu nu mă cîntesc din loc?

Textul din care am reprodus o mică parte (el meritînd să fie citat în întregime de Academia Cătăvencu) apare în chip de editorial în *Frontpress*, săptămînal de opinie social-democrată editat de Frontul Salvării Naționale, anul I — nr. 3 și este semnat de d-na Lucia Vgrona.

● Puterea din 23-28 noiembrie 1991 preia ca subtitlu la articolul „TVR — Sîngărie sau jocuri politice?” o lozincă a străzii: „Ați mintit poporul”, cu televizorul. Curioși să vedem cum a mintit televizorul, nu poporul, ci Puterea, aflăm: „A devenit evident că președintele țării nu prea își mai găsește loc în programul TV. Ne-am obișnuit deja să privim la Actualități o secvență de câteva secunde (dacă sînt și acelea) în care d-l Iliescu stă, invariabil, în fotoliu, de vorbă cu cineva...”. Înțelegem noștrii Puterii după cele 2 ore conștate cu mult tubutul și stimatul și-l recomandăm pentru un alt text, pe aceeași temă, chiar un titlu — tot al străzii — „La pa'atul Cotroceni cîntă s.a.m.d.”.

REVOLUȚIA ȘI TELEVIZIUNEA

● Episodul din această lună al Revoluției române în direct și-a propus să ne

lămurească, după, lată, alte 13 episoade, despre ceea ce s-a petrecut atunci, în decembrie, la Timișoara. N-am fi crezut vreodată că Timișoara lui decembrie '89 ar putea trezi mai puțin interes, ca să nu spunem chiar plăciseală. Neostentiv realizatori ai sensului, d-nii Tatuli și Tomir, într-o acută criză de idei aveau aerul că au bifat și acest subiect. Desi tonul emisiunii era „cald evocator”, în mod straniu ne-a amintit de grobianismul Parlamentului României la un an de la evenimentele de la Timișoara. Cum împotriva Timișoarei cei care au dorit și au votat pentru liniștea lor au declansat o incredibilă campanie de denigrare, ar fi fost momentul ca măcar acum să se restituie țării adevărata imagine a orașului care ne-a adus libertatea.

ISPIA DEMONIZĂRII

● Citim în „Azi”, edita din 22 noiembrie, câteva reflecții asupra pastorului László Tökés: „Ce-ar fi să nu-l mai primim în țară pe hotel de popă Tökés, care, peste toate mal pregătește și o masă rotundă cu prilejul aniversării evenimentelor de la Timișoara: cine știe ce mai pune dracul la cale”. Pastorul reformat, episcopul L.T., este hot, pe urmă, se află în solda lui Aghiuță. Citim spre edificarea celor care (mai) cumpără „Azi” din invitația trimisă pentru manifestarea ce se preconizează a avea loc în 13-15 decembrie la Timișoara. „Cu prilejul, celui de a doua aniversări a începutului transformărilor revoluționare”. „Tema primordială a manifestării este concilierea româno-maghiară, respectiv cea dintre diferitele naționalități și culte. Evenimentele petrecute în '89 la Timișoara au putere de exemplu, din acest punct de vedere. În situația actuală, terată de conflicte naționale — în marea lor majoritate artificial înțelinate, aflate — unirea dintre forțele populare, indiferent de na-

ționalitate și credință, de la Timișoara poate deveni un exemplu viu și un izvor de forță, în folosul tuturor, pentru a merge în continuare pe calea — destelenită — a concordanței.”

„22”

SEMINARUL PENTRU DEMOCRATIE 1991-1992

● Recent a avut loc, în sala Senatului Universității din București, deschiderea celui de-al doilea an al Seminarului pentru Democratie, inițiat de The New School for Social Research din New York, în colaborare cu Universitatea din București.

Anul I al Seminarului s-a desfășurat în cursul anului universitar 1990-1991, beneficiind de participarea studenților în științele sociale, cercetătorilor și profesorii din același domeniu, alți specialiști. Între temele anului trecut s-au abordat unele precum: Societatea Civilă, Reforma Economică, Teze și antiteze la proiectul de Constituție, Violența-Non-violența, Cultura fricii, și altele.

Expunerea inaugurală a anului universitar 1991-1992 a fost prezentată de profesorul Key Erickson, șeful Departamentului de sociologie al Universității Yale, S.U.A. Tema: Peisajul politic american văzut de un sociolog.

Pavel Câmpeanu a prezentat consideratiile sociologice asupra peisajului politic românesc.

Reuniunea a fost prezidată de profesorul Cătălin Zamfir, președintele Asociației sociologilor din România.

Pe lângă cercetătorii, profesorii și studenții români, la seminar au participat profesori americani aflați în România precum și d-l Marc Asquino, atașatul cultural al Statelor Unite la București.

Duminică, 21 noiembrie 1991, în sala de expoziție a Teatrului Național din București s-a deschis după o întrerupere de 7 ani, Salonul Internațional de fotografie al României, Salon la care au participat 37 de țări cu 2336 de lucrări, dar pe simere au fost admise 481 de lucrări — ceea ce spune mult despre jurul salonului format din personalități de mare în domeniul artelor vizuale.

Ilustrăm acești număr cu imagini din Salonul Internațional de fotografie, București 1991.

Asigurăm abonamente avantajoase la sediul redacției:

Pentru trimestrul întâi al anului 1992, cu ridicarea abonamentului la sediul redacției și cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp. Costul unui astfel de abonament este de **200 de lei pe trimestru** (cu o reducere de 40 de lei în raport cu costul real).

Pentru persoanele care nu se pot abona astfel, abonamentele vor fi expediate prin poștă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale (**144 de lei**). Costul unui abonament va fi de **384 de lei pe trimestru**.

Pentru profesorii de liceu, studenții și elevii din provincie, costul unui abonament la „Revista „22” pe primul trimestru al anului 1992 va fi doar **192 lei** (adică jumătate din prețul obișnuit al unui abonament expediat prin poștă, cealaltă jumătate urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democratie în Estul Europei”, cu sediul la New York). Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal, suma de **192 lei** (pe adresa: Revista „22”, cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, str. Londra nr. 10) și o adeverință din care să reiasă că sînt profesori, studenți sau elevi (pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București, pentru „Serviciul de difuzare”). Expedierea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Citorii din străinătate se pot abona la revista „22” depunînd costul abonamentului în contul nr. 47.218.1600030 — Banca Comercială Română sector 1, str. Londra nr. 10, (cu specificația: pentru revista „22”) sau trimițînd un cec pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de **52 dolari pe an** (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (84 DM anual, 42 DM pentru 6 luni, 21 DM trimestrial, 300 franci francezi anual, 150 franci pentru 6 luni, 75 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de **62 dolari anual**, 31 dolari pe 6 luni, 15,50 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

Tehnoredactare computerizată texte muzicale

BUCUREȘTI, telefon 78 99 11

BRUSSELS EUREKA
SALON MONDIAL DE L'INVENTION
de la recherche et de l'innovation industrielle

40th Anniversary

WERELDBEURS VAN UITVINDINGEN
onderzoek en Industriële vernieuwing

WORLD FAIR FOR INVENTION
research and industrial innovation

WELTMESSE FÜR ERFINDUNG
Forschung und Industrielle Neuheit

SALONE MONDIALE DELL'INVENZIONE
della Ricerca e dell'Innovazione Industriale

SALON MUNDIAL DEL INVENTO
de la Investigación y de la Innovación Industrial

MEDAILLE D'OR

FILIPESCU RADU

Pince péroquette

Signature of the Organising Committee "EUREKA '91" Signature of the President of the Inventors Chamber

[Signatures]

Brussels, November 1991.

TEST & MEASUREMENT
the final solution
another revolution

good luck brother !!!

**The PARROT™
Clip**

**INVENTION
SIMPLE
&
EFFICIENT**

something was missing before

Colegul nostru Rodu Filipescu a obținut o medalie de aur, un premiu și o diplomă de merit la Salonul mondial de invenții EUREKA 991 de la Bruxelles.

Invenția, un testor folosit în electronică pentru conectarea aparatelor de măsură și a cablurilor, are performanțe net superioare conectorului cunoscut sub numele de crocodil.

Pe prima pagină a prospectului, făcut în stil american, papagalul îi spune siglei produsului „mult noroc, frate”.

Spunem și noi oclături de papagal că acesta va fi în domeniul măsurătorilor electronice:

— Ultima soluție — încă o revoluție.

ELENA ȘTEFOI

NOI SÎNTEM OGLINDA PARLAMENTARILOR SAU... VICEVERSA?

Avalanșa „evenimentelor” noastre politice ascunde și de-a zice proporția mizeriei în care trăim: rămân oamenii someri, s-a scumpit hirtia igienică de zece ori și ce-va, se umplu străzile caplalele noastre (europene!) de bălți ori de cete ori de Dumnezeu cete-o ploaie? Nu-i nimic, Parlamentul „lucrează”, „aleși” pot fi văzuți seară de seară cum se sfădese între ei ori cum își dau mina, satisfăcuti, peste tot mai obositele noastre contestății, în timp ce primul ministru răspunde gazetarilor, Poliția dă comunicate, S.R.I.-ul ne prezintă rapoarte. Ceea ce mai alături era foarte important, azi nu mai are nici o semnificație. Într-o săptămână vin minerii, în alta se face tam-tam în privința remanierii guvernamentale, într-o a treia se îngroapă complet ceea ce abia fusese dezbrăcat la Berevoești. Presa lasă în urmă o urșină scandalurilor care păreau s-o precepe „norm” cu o zi înainte: faptele se bulucesc unele peste altele și nimeni nu le mai deslușește, diversivniile trag propria lor corină de fier în fața realității, realitatea elatată mereu reverele noastre în privința absurdului. Sub uraganul „marilor întâmplări”, fragila noastră democrație bate pasul pe loc și — legată la ochi — înjete spre binele... „d'antan”. Cea mai bună dovadă că ne luvirăm în cere furind-ne singuri căciula e chiar modul cum a fost adoptat proiectul de Constituție. Putem trece peste faptul că lucrările Constituției ar mai fi fost mult și bine târâșuite dacă „reprezentanții” Văii Jiului n-ar fi năvălit, în septembrie, cu bitele, în incinta parlamentară. Dar putem oare trece peste constatarea — stupefiantă! — că, după optorezece luni de investigații, majoritatea Parlamentului Românesc a rămas în URMA societății noastre civile, acționând după preluceții și „principii” obtuze, arătând lumii fața noastră lamentabil nedemocratică? E mai mult decât probabil că, azi, domnului Câmpeanu nu i s-ar mai sparge geamurile automobilului — nici la Buzău și nici în altă parte — după cum domnului Rațiu nu i s-ar mai reproșa pe strada că poartă papion ori că n-a mîncat salam cu soia. Numai cine nu vrea să observe nu observă că alegătorii au depășit fața dușmăniei politice: indiferent ce cine au votat, foarte mulți cetățeni au trecut de la convingerea minoasă că numai ai lor „sînt buni” la constatarea că „răul” nu s-a înscris într-o singură formulă politică. Numai cine nu vrea să observe că, spre deosebire de anul trecut, între partizanții la un miting (indiferent de scopul acestuia ori de „culoarea” celor care-l organizează) și spectatori de pe margine nu mai au loc schimburi de bulduieli. Oamenii au învățat să accepte părerile erorlată și să nu se mai simtă înșelați dacă semenii lor îndrăznesc să gîndească în mod diferit. În schimb, parlamentarii majoritari vîd în continuare în opoziții lor politici... dușmani și trădători de țară. Cum e posibil ca după doi ani de la căderea dictaturii, un „patriot” să refuze stiloul cu care ceilalți membri ai Constituției și-au înscris semnătura pe lista de vot, doar pentru că ar fi trebuit să la acest stilou din mîna unul reprezentant al minorității maghiare? Cum e posibil să te împăneci că votezi „pentru binele patriei”, dacă nu poți vota decît improvizîndu-ți cu noroi pe cel care are altă opinie? Cum e posibil să crezi că servesti valorile democrației fără să înțelegi că libertatea pe care îi-o acorzi (le insuți e valabilă doar în măsura în care ai acordat-o, de la început, adversarului tău? Aveam nevoie de o Constituție. Și aveam nevoie de parlamentari gata să lupte din răsputeri — împroună, și nu în funcție de idiosincrazii ori de complexe personale — pentru ca această Constituție să fie printre cele mai bune din lume. Și totuși, noua noastră Constituție s-a „lucrat” și s-a adoptat mai mult prin prisma intereselor de partid și a conflictelor (în teretnice sau ba!) decît cu gîndul la cetățenii acestei țări. Din păcate, doar mem-

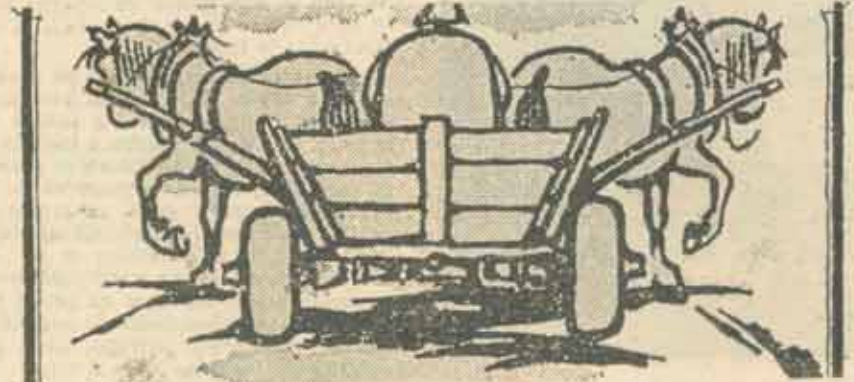
brii F.S.N.-ului au fost capabili să treacă peste rupturile (grave!) din sinul propriului lor partid. Unindu-se — pe de-o parte — împotriva monarhistilor și — pe de altă parte — împotriva unguirilor, membrii formațiunii de guvernămînt au votat în bloc în favoarea adoptării Constituției. Ei pot câștiga, prin manifestarea acestei unități, un prețios capital electoral. Nimeni nu mai are voie să se imbecileze în lupta de fărîmîntare Frontului și poate aduce opoziției — automat — câștig de cauză în viitoarele alegeri. Stăbulelele opoziției au leșit încă o dată, cu această ocazie, la iveală: nu atît prin faptul că ea n-a putut contracara victoria majorității, cît prin egosmul fiecăruia dintre partide de a se raporta exclusiv la propriile orzoli ori la propriile interese. U.D.M.R.-ul uită că alina vreme cît va avea față de celelalte minorități exact atîtudinca pe care F.S.N.-o are față de minoritatea parlamentară, riscă să se autoizoleze, pierzîndu-și credibilitatea chiar și în ochii celor care nu vor fi niciodată sovini. Liberalii joacă o carte dubioasă, contrapunîndu-se fărîniștilor dar încercînd, totodată, să „pară” de partea adversarilor Frontului. Nu faptul că unii liberali au votat „pentru”, iar alții au votat „contra” adoptării Constituției e cu adevărat important. Importantă e însă motivația domnului Radu Câmpeanu și ea rămîne o probă de fariseism politic, de triserie periculoasă. Spunînd parlamentarilor că n-aveau nevoie de nici un referendum, intrucît au fost aleși să aprobe Constituția, domnul Câmpeanu stă foarte bine că prin acest „orice referendum” se înțelege și referendumul în privința formei de guvernămînt. Or, domnul Câmpeanu știe la fel de bine că fărîniștii s-au opus acestei Constituții tocmai pentru că ea a interzis din stări opțiunea monarhică, admitînd doar că poporul trebuie să se pronunțe asupra Constituției ca atare. Domnul Câmpeanu a probat, asadar, pentru todeauna, republica prezidențială. Spre deosebire de domnul Iliescu, dumnealui nu îndrăznește s-o facă pe față. La nevoie, s-ar putea justifica invocînd votul „contra”. Dar, la altă nevoie și-ar putea folosi „motivația”, candidînd la președinție. În toate scesie calcule sofisticate, electoralul nu-i bun pentru a i se da o Constituție bună, e bun doar pentru a fi tras pe sforă într-o direcție sau în alta. Tinerii liberali au învățat, la rîndu-le, lecția „elostii” de sub a cărei aripă s-au desprins. Ei sînt fără doar și poate republicani, dar prea au făcut-o de oale încheind alianțe cu F.S.N.-ul și trîndu-se lăsați de căruță: era momentul, acum, să-și spele obrazul, arătîndu-și „independența” și reinscrîndu-se în opoziție. Nu de alta, dar începe campania electorală și cine pierde startul n-are cum să termine cursa. Consecvenți pînă la rigiditate, fărîniștii se află din nou într-o situație paradoxală: dest. ca program, ei nu pot fi de aceeași parte cu udemeristii — nici în privința minorității, nici în privința formei de guvernămînt — trebuie să accepte, acum, „tovărășia” acestora. Inapetența pentru compromisi în privința monarhiei i-a făcut pe reprezentanții P.N.T.C.D.-ului să uite că se află în balanță și... problema națională și că se poate pierde într-o parte ceea ce pare câștigat în cealaltă. E drept, dintre partidele istorice, doar fărîniștii au rămas ei înșiși timp de patruzeci și cinci de ani. Le va fi oare de vreun folos — și nouă odată cu ei — această încercinată păstrare a identității? Cum referendumul de la 8 decembrie nu-i decît un fel de praf de copt aruncat înainte de Crăciun, în plăcinta campaniei electorale, rămîne de văzut ce învățămînt vor fi tras forțele noastre politice — parlamentare și extraparlamentare — din experiența etapei abia încheiate. Că de nu vor fi învățat mai nimic, degeaba avem o altă Constituție decît cea din 1965.

NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU

HALAL DE NOI! AVEM CONSTITUȚIE!

Disciplinoși ca niște școleri zburlnici după recreația mare, în fața unui Marius Chicoș Rostogan mai blind și în dubiu exemplar, parlamentarii fesenisti și-au făcut datoria. Au fost prezenți cînd s-a strigat catalogul și au spus ceea ce se aștepta de la ei să spună. Și astfel s-a votat Constituția. Chiar mai mult decît atît. Și ca nu cumva să nu facă față examenului, școlerii nu numai că au fost meditați cum se cuvine, dar s-au luat și măsuri speciale ca ei să nu chiuilească. Au fost prezenți toți. Pînă la unul care a lipsit, totuși. Și pe acela îl paște exmatricularea. Un ungar. Se putea altfel! De cînd avertizează românii mari „atenție la unghi, atenție la unghiuri!” Și noi, nimic, dormim! Noroc că veghează cine trebuie. În eventualitatea că vreunul școler i-or fi trecut prin cap să dea un răspuns original, altul decît cel admis de democrația originală, s-a luat măsura ca ei să aleagă cu voce tare și să semneze. În fața televiziunii române. Ca să-i vadă părinții, bunicii, mătușele, Națiunea întregă. Chiar și Europa. Din clipa în care au fost aleși, școlerii nu mai au voie să aibă opțiuni, conștiință, convingeri proprii. Nu. După număratoarea două la primărie, două la prefectură etc., din faimoasa Duminică a Orbului, școlerii n-au mai fost reprezentanții alegătorilor. Au devenit membri ai Frontului, iar în Front nu se mișcă. Cu știința de carte și conștiința nefiind probleme, mobilizarea (oh, mobilizarea) fiind bună, n-a fost greu să se obțină majoritatea. Faimoasa mașină fesenistă de vot a funcționat bine. Unii școleri mai zeloși au leșit din solemnitatea pe care o presupunea momentul, mai dînd ceva și de la ei. Formule cu care se intră în istorie, gen „mehr licht” și altele de acest fel. Unul a zis „votăm pentru copiii mei”, de parcă copiii lui i-or fi trimis acolo. Altul a votat „pentru ecologizarea unor conștiințe”, de unde deducem că în Dealul Mitropoliei sînt și conștiințe ori dalmatiene, ori mai recent poluate. „Votăm pentru și noroc bun” a strigat altcineva, vrînd să se pună bine cu Miron Cosma, în cazul unei a cincea mineriade. Un al patrulea a zis că votează așa și nu altfel, pentru că „fara are nevoie de coloană vertebrală” și mă tem că are dreptate. Și ca și cum această constituție n-ar fi pentru noi, nu putea să lipsească specialitatea casei, raportarea la alții, ca să le facem altora în ciudă: „pentru țară și contra dușmanilor săi”, „nefiind dușman al poporului român votez pentru”. În fine, un alt școler pare o-și fi încheiat misiunea nu numai în front, ci și pe pămînt, anunțînd-ne ca la serbările patriotice „de-acum pot să mor ferice, astăzi lumea ne cunoaște, vîtoaz zice, român zice”. Cum vitejia e tot ce ne-o mai rămîne, ce-ar fi să le dăm o mamă de bătaie bulgarilor? Numai poziçoage ne fac. Kozlodul, festival rock la Russe, ca să nu mai amintesc nerușinarea cu care ne-au tăiat deplasarea în Suedia. Parlamentul nostru e dominat de spiritul butel al lui Caragiale. Nu e singurul. Spirit. N-a lipsit nici cel comunist. Școlerii din grupa mare au refuzat categoric să pună legea fundamentală sub oblăduirea lui Dumnezeu. Nici chiar atunci cînd au fost rugați atît de frumos chiar de Patriarhul României. Și sînt de înțeles. La cîți comuniști, secretari de organizații de bază, profesori de ateism și de marxism sînt acolo! Nu le puteam cere acest lucru. Apoi, ori de cîte ori reprezentanții opoziției au votat contra, grupa mare a bătut din picioare, a fluierat, s-a hăhăit. Hotărît lucru, cînd ne-a dat cu îngăduință douăzeci de ani să învățăm democrația, Silviu Brucan îi avea în vedere nu numai pe alegători, ci și pe aleși. Sînt încă serios afectați de sechelele unonimității, atît de adorată de răposat. Lui îi plăcea atît de mult poporul „strîns unit”. În fine, legea fundamentală a democrației originale încearcă să conștinețască cel mai necinstit, cel mai nedrept act din istoria noastră din ultimii 50 de ani, abdicarea silită a Regelui, sub pumnul lui Vișinski și la umbra groasă a tancurilor sovietice, actul de temelie al

instaurării comuniștilor la putere. Ne despărțim noi de trecutul nostru comunist, dar păstrăm ce ne convine și ne avantajează. Pentru mai multă siguranță, Constituția a fost ferecată cu șapte lacăte. Procedura de revizuire e foarte complicată și oricum „forma republicană de guvernămînt” nu poate forma „obiectul revizuirii”. A bon entendeur, salut! Constituția noastră e ca tablele lui Moise. Bătută în piatră. Ideea că poporul ar fi avut dreptul să se pronunțe nu le-a trecut prin cap — aleșilor poporului. Vom avea însă și referendum. Pentru această Constituție, numai. Cum timpul pînă la referendum e scurt, cultura politică subțire, e sigur că populația va spune „da”. Nu ne putem aștepta ca televiziunea română să explice cîștit capcanele pe care le conține. De asta o și ține puterea atît de strîns la pieptu-i de aramă. Singurul care a intuit inutilitatea, dar și pericolul acestui referendum a fost senatorul Radu Câmpeanu. Și nu doar pentru că în Duminica Orbului alegătorii au optat și pentru o Constituție. La drept vorbind, în campania electorală s-a vorbit prea puțin despre rosturile și calitatea aleșilor în Constituție. S-a votat pentru zimbetul lui Ion Iliescu și pentru că el ne-a dat părțile sociale, ceva mîncare, lumină și căldură, avortul și divorțul, iar Petre Roman a fost ales pentru că „nu vrem bani, nu vrem valută”! Iar odată cu ei, au fost aleși la grămadă Văcaru, Dumitrescu, Marțian, Iorgovan și compania, Frontul, adică. Pericolul e altul. Rezultatul referendumului va fi folosit ca argument electoral, „poporul e cu noi”, în alegerile care vor urma. Constituția are și bune și mai puțin bune. Multe din reproșuri sînt întemeiate. După toate cîte le-am trăit, menționarea expresă a principiului separării puterilor ar fi fost un lucru bun. Unele articole nu tocmai precis formulate în privința unor drepturi fundamentale, cu trimiteri la legi viitoare, lasă prea mult loc unor posibile restrîngerii și interpretări conjuncturale. Sînt rezerve în legătură cu felul în care va funcționa justiția, neclarități privitoare la funcționarea Curții Constituționale, iar cea mai importantă minoritate a țării are și ea motive de amărăciune. În fine noua Constituție acordă președintelui prerogative prea mari și prea multe, pentru o țară în care tenția totalitară e extrem de tenace, iar d-lui Ion Iliescu pare să-i priască și să-i placă aerul Cotrocenilor. Altfel, Constituția noastră conștinețeste toate drepturile fundamentale ale omului și toate instituțiile unui stat de drept, recunoaște pluripartidismul și garantează proprietatea privată. Rămîne să găsim în noi forța de a cere și de a impune și respectarea lor. În fond, pe vremea cînd i se spunea „tovarășul”, pe Constituția odiosului gema de intenții bune și de drepturi de care nu se sînchisea nimeni. Însă și se aplica Constituția tocmai cînd cerea respectarea ei. Nu pot încheia fără să menționez oportul esențial la nașterea Constituției o senatorului Dan Iosif. După victorie, lui i-a revenit sarcina să invite onorabili adunare la un pahar. Un fel de addams cu pupot piața democrației originale. N-a fost un trăs_cău ordinar. A fost șampanie. Poporul iar bea șampanie prin reprezentanții săi. Și pentru că am vorbit de odătură, musai să vorbim și de mîncare. În ziua în care Constituția era anunțată ca o victorie a democrației, un ziar destabilizator a anunțat că la bufetul Parlamentului aleșii noștri pot cumpăra salamul de Sibiu, nu de soia, cu 350 de lei kilogramul, lămiile cu 80, telemeaua cu 85, carnea de porc cu 110, bananele cu 80 ș.a.m.d. Nu vă întreb cît plătiți dvs, însă trebuie să avem înțelegere. Parlamentarii muncesc mult, iar „renumerarea după buget” e, evident, mică. Circotașilor trebuie să li se explice că nu e vorba de privilegii nomenclaturistice tip gospodărie de partid. Să mai spună cineva că n-avem tradiție democratică. Muzica! Muzica!

ION VIANU

PERSPECTIVELE
RESTAURAȚIEI

În ultima vreme discuția despre restaurația monarhiei devine tot mai vie. Într-un număr recent al acestei reviste, intervin Mihai Korné și Sorin Alexandrescu, apărând cele două teze opuse: Regele trebuie să se întoarcă în țară (S.A.), România trebuie să rămână o republică (M.K.). Să-mi fie îngăduit să exprim, de asemenea, un punct de vedere.

Pentru a nu da naștere la interpretări echivoce, voi spune de la început că sînt un partizan al restaurației. Fac parte din generația care a trăit 8 noiembrie 1946; ne plimbam cu efiegra lui „Mihai”, decupată dintr-o monedă de argint de unei sute de lei, în pînt, conștienți că el, Mihai, era singurul care, simbolice, stătea în calea comunismului. Abdicarea am trăit-o ca pe un eșec al generației noastre, pentru care Regele era ca un frate mai mare. Apoi a urmat dezastrul. Unii din prietenii sau colegii mei de generație au intrat în închisoare, unde mulți au și murit; alții au fost siliți să se exileze, ca și Regele. Cel mai mult au rămas pe loc. Dar pentru toți abdicarea forțată din 30 decembrie 1947 a fost un act samavolnic, iar înfemețirea republicii populare — o catastrofă istorică. Ceea ce a urmat, pînă în zilele lui decembrie, a dovedit că o astfel de interpretare nu avea nimic subiectiv.

Dreptatea ar cere, aparent, revenirea lui Mihai I în țară, fără nici o procedură referendară. Republica este cea care are nevoie de o confirmare populară, nu Monarhia, desființată printr-o lovitură de stat, pe deasupra și organizată din afară. Dar să fim inteligenți cu istoria: după mai bine de patruzeci de ani în care a existat, aiel, o stare de fapt este de înțeles că poporul ar trebui consultat: republică sau monarhie?

Ar fi greu de înțeles, în schimb, cum ar putea conducătorii de azi ai României să refuze acest tip de consultare, cum ar putea să se dispenseze de o legitimitate pe care nici o Constituție nu le-o va acorda, căci Statul născut acum doi ani, executînd pe Ceaușescu, nu a restaurat ceea ce pe nedrept a fost înlăturat mai înainte. Să presupunem deci — o prejudecată favorabilă puterii actuale — că referendumul va avea loc și ca românii se vor putea pronunța liber.

Să remarcăm că „liberi” nu înseamnă și în cunoștință de cauză. Mitraliera propagandistică e încă bine pusă la punct și va continua să secrete conștiințele. Dar aceasta nu ne va împiedica să cercetăm unde poate fi mai binele.

Nu cred că exprim un paradox spunînd că în contextul istoric pe care îl trăim, adevărata revoluție ar fi restaurația. Răsturnarea comunismului nu a adus primenirea la care românii ar fi avut dreptul să nădăjduiască. Întoarcerea, conformă cu Dreptul, a lui Mihai I ar da țării un impuls de care ea a fost lipsită. Forțele democrației nu ar putea decât să beneficieze de pe urma unei atari primeniri, s-ar naște condițiile pentru o dinamică politică nouă. Este o nemiapomenită gogorită propagandistică aceea de a sugera, așa cum se aude lei și colo, că monarhia ar încuraja înaintarea dreptei. Noi îndrăznim să spunem că dimpotrivă. Actualmente există un fel de crispă în opinia publică care face ca orice tendință de stînga să fie suspectată de revizionism neo-comunist. Dar o opțiune populară clară în favoarea regalității ar îndepărta în suficientă măsură stafia comunismului, încît să se poată dezvolta, imediat, o stîngă cinstită, sănătoasă și cu adevărat democratică care ar echilibra în mod fericit spectrul politic românesc, atît de aplecat într-o singură parte, atît de favorabil extremismelor reacționare de toate nuanțele. La urma urmelor, există în Europa regate cu guverne social-democratice care nu funcționează tocmai rău și se dovedesc ca-

pabile de un mers înainte cîi se poate de concludent.

Nu este un secret pentru nimeni că România face, în Europa, impresia unei țări rămase politicește, în urmă. Singurătatea noastră e și mai mare de cînd Bulgaria vecină și-a oferit un guvern democratic și a scos, să sperăm definitiv, pe comuniști la pensie. Restaurația ar indica vigoarea noastră intelectuală, morală și politică, voința de-a găsi, în continuare, o soluție pentru viitor. Cu tot respectul pe care îl am pentru M. Korné, nu cred că monarhia este numai o soluție pentru secolul XIX și nu pentru secolul XXI. Căci de unde să știm ce va fi, în realitate, secolul următor? Va fi, poate secolul unui guvern mondial, dominat de înțelepciune care va lua, în numele omenirii, cele mai bune hotăriri sau poate, o epocă a „seniorilor războiului”, a luptei tuturor împotriva tuturor, sau ceva ce nu poate fi încă necum prevăzut dar nici bănuțit? Un lucru e sigur: veacul următor va trebui să ne găsească cu instituții solide, apte să ne conducă și inspirînd încredere popoarelor cu care sîntem chemați să conviețuim. Oricum, nu vîd de ce informatica, dezvoltarea telecomunicațiilor sau vindecarea cancerului ar fi în mod necesar asociate cu Constituții republicane, în timp ce monarhia constituțională ar trebui să coexiste cu piciorarele goale, pilnea neagră și obscurantismul. O astfel de prognoză istorică are ceva extrem de arbitrar. Iar dacă ne referim la propria noastră istorie, trebuie să constatăm că cei optzeci și unu de ani de domnie a Hohenzollernilor au fost cei mai buni, chiar dacă au fost și tragedia, ca cea din 1907, sau alunecări totalitare ca dictatura carlistă — într-un moment în care întregul continent era zguduit pentru alegători de alternativa monarhie/republică. Cu alte cuvinte, celățeanul nu va trebui să aleagă între, să zicem, republică parlamentară, republică prezidențială și monarhie. El va trebui, înainte de toate, să aleagă între Rege constituțional și Președinte și numai dacă nu va prefera pe cel dintîi să se pronunțe apoi ce puteri vrea pentru cel de-al doilea. Dacă se procedează altfel, rezultatul va fi, din plecare, falsificat.

Putem să ne întrebăm ce se va întâmpla dacă în ciuda bunului simț, în ciuda dreptei reparații pe care întoarcerea Regelui, nedrept izgonit, ar reprezenta-o, propaganda perfidă, calomnia ridicată la rangul de arie cotidiană, probabil chiar siluirea rezultatelor, vor avea drept urmare perpetuarea republicii. Gustul înfringerii va fi atunci amar, dar nici în acest caz nu vom fi fost de deplin pierzători: lupta pentru monarhie constituțională va fi îngăduit să crească exigențele democrației, să se clarifice opțiunile, pentru ca această țară să fie, în sfîrșit, diriguată conform unei reguli de neabătut, într-o lume care își caută încă structurile.

MIHAI ȘORA

CÎTEVA
CONSIDERAȚII
APARENT
INACTUALE

Sub presiunea insuportabilă a unei creșteri demografice fără precedent (exponențială, în limbajul neutru al specialiștilor, dar ale cărei consecințe pentru viața de fiecare zi a miliarde de ființe umane sînt rezimțite de acestea ca pur și simplu dezastruoase), omenirea se străduiește, la modul convulsiv din păcate, de vreo jumătate de secol încoace, să-și găsească un mod nou de organizare, la scară planetară de astă dată, care să-i permită să facă față provocărilor ce-i vin din partea resurselor limitate ale Terrei.

Disparitatea aceasta flagrantă dintre o creștere stihială, imposibil de stăpînit pe calea simplei convingeri raționale a puzderiei de ființe omeniești implicate în procesul înmulțirii (tot așa cum convingerea rațională se dovedește total inoperantă cînd abordează, în fața magnașilor industriilor celor mai poluante, oricît de convingător ar face-o, problema dezastrului ecologic care pe toți cîți sîntem ne amenință și care va compromite, fără doar și poate, și asta într-un mod radical, viitorul urmașilor noștri), disparitatea aceasta flagrantă dintre o creștere aparent fără limită și exiguitatea resurselor avute la dispoziție nu e totuși singurul obstacol ce se interpune între noi oamenii — sau, mai exact: între noi omenirea — și soluția de împlinire echilibrată pe care cu toții ne-o dorim și pe care o plasăm undeva „în viitor” (evident, cît se poate mai aproape de ziua de azi).

Disparității amintite vine fără înțiere să i se adauge un obstacol cel puțin la fel, dacă nu și mai mare decît acela al finitudinii resurselor Terrei, și anume: mentalitatea învechită a majorității oamenilor. Învechită, am spus; adică devenită, odată cu trecerea timpului, neîncăpătoare pentru problemele de universală interdependență ce se cer azi rezolvate. Învechită, e adevărat, dar tot pe atît de insurmontabilă, din păcate, deoarece cît se poate de temeinic înrădăcinată în străfundul insondabil al ființei biologice numită „om” (faimosul animal rationale al lui Quintilian), sau poate mai degrabă în străfundul gregarității lui elementare (de om al gloatei, în așteptarea statutului de zoon politikon, om al Cetății), gregaritatea aceasta elementară funcționează ca o stihie a agregării și, respectiv, a distanțării. Aptă să perceapă „po-

zitiv” similitudinile și să li se alinieze cu promptitudine, ea fuge ca dracul de tîmii de diferențe, pe care le percepe ezacind „negativ”, ca tot atîtea adversități față de care ia — după împrejurări — poziție de apărare sau de atac, niciodată însă de colaborare în căutarea unei soluții convenabile în mod egal pentru unii și pentru ceilalți.

Toate confruntările din substanța ed-rora s-a întrefesut istoria neamului omenesc, începînd cu războiul ghioagelor și terminîndu-se cu războiul stelelor (păzește-ne Doamne!), de la această reacție de adversitate la adresa Ce-luialt, a celui-altfel-decît-tine (sub un raport oarecare) (adesea chiar sub multe raporturi), de la acest refuz Alterității ca atare, de la această închidere asupra propriei identități pur-

cedee. Evident, identitatea e un bun care merită să fie prezervat, și ca atare trebuie apărat. Dar apărat împotriva cui? Căci, din afară, nimeni nu-și poate fura identitatea. Eu, însă, pot foarte bine s-o pierd — și adesea o și pierd în mod efectiv. Eu însumi, și nimeni altul, sînt dușmanul propriei mele identități: înverșunîndu-mă s-o jeresec de orice atingere, o fac să se ofilească, precum mușchii astronautilor în condiții de imponderabilitate. Ca să n-o pierd, trebuie, dimpotrivă, să mă așez în bătoia vîntului alterității și să-mi păstrez verticalitatea — id est: identitatea — în condiții de confruntare, adică de comunicare, adică de dialog și de comuniune.

Je est un Autre. „Eu este Altceineva”, spusese Rimbaud. În fapt, acel Altul trebuie (sau ar trebui) să fie pentru mine un Tu, după cum și eu, la rîndul meu, trebuie (sau ar trebui) să fiu un Tu pentru el. — Tu fiind acea persoană căreia mă adresez ca unui egal-indemnitat ce-și zice sieși „eu”, exact așa cum eu însumi îmi zic mie, și-mi spune mie „tu”, tot așa cum eu însumi îi spun ei.

În relația asta, de la Eu la Tu, nu e loc pentru tirgulă. „Respectă-mă, dacă vrei să te respect!”, lată o cale închisă, care nu duce nicăieri. Problema lui „Cine începe?” nu are două soluții. Are una singură: eu încep. „Te respect!” (securi și fără condiții), asta da, asta e într-adevăr o cale a comunicării și a dialogului. Încearcă și vei vedea: răspunsul nu se va lăsa așteptat; respectul înduce respectul; forța iradiantă a acestei dăruiri neprecupețite către cel-alt-de-diferit-de-tine îl va transforma pe „Acela” în Aproapele tău, înduplecîndu-l — fără să-l constrîngă — să vadă, la rîndu-i, în tine pe Aproapele său.

Relația asta „Eu-Tu” e o relație deschisă. Nu numai deschisă, ci și productivă. Producînd, în speșă, din aproape în aproape, o amplă viață comunitară. Iar comunitățile rezultînd dintr-o atare comuniune deschisă sînt deschise și rîndul lor: un „Noi” suplu-identificativ, adică incluzînd în ei nespuse de diversele identități proprii ale multîmii de „Eu” care îl compun; un „Noi” care știe să spună din toată inima „Voi” celor ce-i stau în față, legitimîndu-le, prin considerația și respectul ce li se arată, tocmai calitatea de „Noi” pe care aceștia o revendică în ce-i privește.

„Noi” și „Voi” am putea ajunge astfel să formăm cu toții împreună un „Noi” și mai cuprinzător, păstrător al bogăției identităților componente și deschis la rîndul lui către un alt „Voi”, împreună cu care să lărgească și mai mult aria comunitară a unui „Noi” capabil să coincidă, la limită, cu întreaga omenire.

Nu e vorba, încă, din păcate, despre un proces care să fi început deja. E vorba, deocamdată, doar de o direcție posibilă, — singura, însă, care ar putea garanta populației Terrei o bună integrare în soluția planetară care, numai ea, va putea pune capăt — în milenii ce vine — greutăților de diferite feluri, în care lumea întreagă se zbate la sfîrșitul celui în curs.

...Dar nu vreau să termin pe tonul — cu prea mare încărcătură emoțională — al unei utopii (laice) a iubirii universale. Lată de ce, pentru a încheia, mă mulțumesc să-i pun cititorului o singură întrebare, lăsîndu-i plăcerea de a-și răspunde singur: dacă, în lumea de azi (în care fiecare simte de dimineată pînă seara cotul vecinului și în care orice comunitate se confruntă mereu, pe același plan pe care ea însăși s-a constituit, cu comunități de același tip, dar avînd direcții diferite), dacă, deci, diferențele acestea de direcție s-ar transforma în tot atîtea adversități ireductibile — unde am ajunge? Unde?

TUDOR IOVU - REPUBLICA MOLDOVA - PORTRET

DORIN TUDORAN

ADIO, GROBEIMEA VOASTRĂ!

Preliminarii

1. Înțeleg că pentru a ajunge la Nicolae Breban, trebuie să mă opresc, mai întâi, la dl. D. Tepeșneag. Fie și această anticameră!

Mai întâi a fost cererea — neonorată, înțeleg — avansată de dl. D. Tepeșneag: „Poate că-mi explică cineva de ce e Dorin Tudoran atât de înversunat împotriva lui Breban?” (Contrapunct, nr. 52/1990).

Nu știu de ce n-au încercat alții să-l scoată de sub povara nedumeririi ce-l istovea, dar, dacă m-ar fi întrebat pe mine, i-aș fi răspuns d-lui D. Tepeșneag după cum urmează. Mai întâi, că nu prin „înversunare” poate fi caracterizată poziția mea față de Nicolae Breban, ci printr-o agnoscere fermă. Chestiunea de nuanță. Apoi, că înțelegerea retorică prin care continua mirările Domniei este fals-inocentă n-avea cum rămâne decât una retorică, alta vreme cit suna astfel: „Oare nu are decât defecte autorul Animalelor bolnave, al Ingerului de ghips etc.?” Înțelegerea era de o simplitate perfectă, nepunând problema un răspuns. Cînd ai fost — cum am fost eu — ani de zile foarte apropiat de un om ca Nicolae Breban, este evident că vei fi găsit și destulă calitate la persoana respectivă. Nu știu ce criterii va fi urmind în viața dl. D. Tepeșneag, eu unul însă nu mi-am permis niciodată luxul de a fi prieten cu cineva ce nu ar fi avut decât defecte. Un asemenea „sotiron în plan moral și afectiv nu m-a interesat niciodată. Dacă dl. D. Tepeșneag are vreun gând serios de-a intra, pe viitor, în dialog cu cineva, să crede că n-ar fi contraindicat să renunțe la ipostaza de inocentă Scufiță Roșie, să nu-și lase postibul precum în nici drept lupul fioros, nici drept un idiot. Altfel, va continua să pună întrebări la care va trebui să răspundă singur.

În al treilea rînd, i-aș fi răspuns d-lui D. Tepeșneag că n-aș fi căzut în capcana — pe care o întinde după modelul lui Nicolae Breban — de a amesteca în răspunsurile mele omul Nicolae Breban cu prozatorul Nicolae Breban. Nu voi cădea nici acum, înmăsa tristete pe care mi-a provocat-o în final experiența anilor în care am fost foarte apropiat de Nicolae Breban nu s-a datorat prozelor sale, ci actelor, atitudinilor, faptelor sale. Discuția mai largă, în care s-a implicat și dl. D. Tepeșneag, nu a avut (și continuă să nu aibă, după stînta mea) drept obiect pe Nicolae Breban scriitorul, ci pe Nicolae Breban omul. A deturba întrebările și răspunsurile iscate de o asemenea discuție nu constituie pentru mine decât o strategie de doi bani; surprinzătoare pentru un șahist de tălia d-lui D. Tepeșneag.

În sfîrșit, sînt în măsură să-l dau un răspuns, preliminar, d-lui D. Tepeșneag la întrebarea ce pare a nu-l lăsa să pună geană pe geană: „Oare protestul lui Breban în 1971, ca reacție la „mini-revoluția culturală” a lui Ceaușescu nu atrîna deloc în balanța cu care-l cîntărim fanțele?”

Răspund acestei întrebări (și) pentru simplul motiv că m-a frîntinat și pe mine. Nu înțelegem de ce, cînd mă gândeam pentru prietenia mea cu Nicolae Breban și cînd le puneam eu însumi întrebarea ridicată acum de dl. D. Tepeșneag, oameni ca Marin Preda, Eugen Ionescu și mulți alții (unii chiar buni prieteni ai prietenului meu Nicolae Breban) abotează o mină dintre cele mai descărcante pentru mine. Cum nu-mi place să las loc o întrebare, pe care am ridicat-o nu doar de dragul de a practica halterele, l-am rugat, în câteva rînduri, pe Nicolae Breban să-mi povestească cum s-auf împlinat lucrurile, să-mi dea varianta sa cu privire la acel moment. Nu mi-a dat un singur răspuns. Dintre ele, cel care m-a zdrcit cel mai serios a fost unul ce poate fi reproduș nici cu destulă fidelitate în următoarea formă: „Bătrîne, înainte de a pleca la Cannes, Popi (asa-i numea pe atunci Nicolae Breban pe Dumitru Popescu-Dumnezeu, n.m., D.T.) mi-a spus foarte clar că Ceaușescu vrea să mă vadă neapărat cînd mă întorc. Hotărîc că mă pună ministru la cultură. Am acceptat și am și discutat câteva idei pe care le aveam. Dar pe cînd eram în Franța, hodoronc-tronc, băjotii au dat Tereze din Iulie fără să m-anunțe, fără să-mi spună nimic, fără să mă consulte. Am rămas trăznit. Nu, copil, am zis. Nu tîne!”

Nu voi fi niciodată, dacă dintre toate răspunsurile la întrebarea mea acesta era cel adevărat, ori dacă acesta era cel ce cuprîndea cel mai mult ori mai puțin adevăr. Ceea ce știu sigur, însă, este că m-a tulburat profund. În sensul că am simțit, încă o dată, la prietenul meu Nicolae Breban un ceva înspăimîntător, un ceva pe care, iată, peste ani, chiar dl. D. Tepeșneag îl sintetiză într-o formulă diagnostică, strălucită de altfel, cînd scrie despre prietenul său... Nicolae Breban — „un elefant megaloman”.

Știu cu toată rezultatele produse de vizita unui elefant într-un magazin de porțelanuri, de aceea cred că nu pot fi condamnat pentru frisoanele încercate în fata unei aceleiași vizite venite din partea unui elefant... megaloman.

Da, cred că pînă și în cazul aceluia care și-au asumat un act, o poziție, o declarație, o fanță ce l-a speriat de moarte pe alții, cred, spun, că și în cazul acestora, viața lor este asemenea vieții celorlalți: o mică aglomerare de porțelanuri. Așa se și explică de ce, pînă și astfel de oameni răspund, reacționează așa cum o fac în momente în care un elefant ori altul tropic prin ce au și mai fragil.

Cînd l-am înțeles pe Nicolae Breban, eu avusesem parte de o experiență cu un alt „elefant megaloman” — om nici o lipsit de mari calități — așa încît, atenția cu care am scrutat reacțiile lui Nicolae Breban a fost pe măsura dragostei pe care am investit-o în această prietenie — foarte mare. Căci gîmful acesta de elefant este în stare ca, într-un interval de numai câteva minute, să se dovedească o înțelegere extraordinară de generoasă, pentru ca apoi să se stiviască într-un acces de... megalomanie. Cînd ai pe cap — ca toți ceilalți — megalomania de stat și de partid a celor ce-ți eroiesc destinația din cabinetele 1 și 2, e greu de purtat și povara elefantului megaloman, chiar dacă unele calități nu-l lipsesc acestuia din urmă...

Megalomania are și dezavantajul de a fi molipsitoare. În Contemporanul, nr. 22/1991, dl. D. Tepeșneag scrie: „Dacă Paul Goma mă tratează pe mine de securist, sensul înșuși al acestei acuzații începe să se piardă”.

Las la o parte faptul că (asa cum scria și Monica Lovinescu) Paul Goma nu l-a tratat pe dl. D. Tepeșneag de

securist, las la o parte că eu însumi nu cred că dl. D. Tepeșneag a fost ori ar fi securist, și răbovesc doar spre a spune că nu ne stă bine nici unuia, oricum ne-am numi și orice merite vom fi avînd, să ne autosorocim în felul acesta. Să-l lășăm pe alții să scrie: „Dacă Paul Goma îl tratează pe Cutare drept securist, sensul înșuși al acestei acuzații începe să se piardă”. Este înfini mai convingător...

Că dl. D. Tepeșneag se declară public creatorul lui Paul Goma mă lăce să cred că și Domnia sa a depășit cum de multilor primele stadii ale meladiei cu pricina. Cui îi va fi folosind această poveste cu dl. Tepeșneag în rol de Geppetto trăgînd sforile nu-știu-cărui machia-verlicur și Paul Goma pe post de Pinocchio neascultător? În orice caz, nu d-lui D. Tepeșneag.

2. În același număr al Contemporanului (32/1991), dl. D. Tepeșneag scrie: „De la un post trăsibil ca Dorin Tudoran, pot să înțeleg, dar din partea lui Goma a umitor”.

Contează mai puțin în acest moment, al preliminarilor... ce putea înțelegi dl. D. Tepeșneag venind de la mine și ce era umitor să vadă venind de la Paul Goma. Ce conținea și mă tîmeste este irrelevantă „criteriilor” și a „nuanțelor” cu care operează în asemenea situații dl. D. Tepeșneag.

Poetii (ca și prozatorii) nu se împart în trăsibili, mai puțin trăsibili, plăcizi etc. Poetii (ca și prozatorii) există ori nu. În cazul în care există, mai departe intervin nuanțele, care, oricum, sînt de altă natură decât cea cărora aparțin termenii precum „trăsibili”. Așa cum în discuția iscată în jurul omului Nicolae Breban, dl. D. Tepeșneag încearcă — după modelul lansat chiar de însuși Nicolae Breban — să-l amestece pe prozatorul Nicolae Breban, în cazul de față, dl. D. Tepeșneag încearcă să introducă în discuție noțiuni străine contextului, noțiuni ce devin, astfel, irrelevante. Dacă l-aș urma „strategia”, m-aș trezi în situații jenante.

Cum mi-ar sta, de exemplu, ca vorbind despre prozatorul D. Tepeșneag, să folosesc aceeași confuză artilerie de care se alăjește Domnia sa și, pentru că scriitorul D. Tepeșneag este — cum s-a exprimat critica literară — un prozator oniric, să scriu: „De la un prozator semnificativ ca D. Tepeșneag, pot să înțeleg, dar din partea unui prozator realist ca Y...”?

Sau, cum mi-ar sta, ca privind de sus atît la dl. D. Tepeșneag, cît și la scriitorul D. Tepeșneag (asa cum mi se pare că și permit Domniile lor să procedeze cu mine) să scriu, de exemplu: „Ar fi bine ca dl. D. Tepeșneag să se măi scutească, fiindcă opera bilantivă a prozatorului D. Tepeșneag numără mai puține pagini decât cele scrise, tot de Domnia sa, în apărarea lui Nicolae Breban”?

Sau, povestea aceasta cu „trăsibilitatea” am mai auzit-o. Și nu doar pe seama mea, ci chiar și pe seama d-lui... D. Tepeșneag. Era o bună explicație dată de Securitate (prin toate canalele ei) pentru „actele comise” de unul ori de altul dintre noi. Ca să nu mă spun că, dacă la omul Dorin Tudoran se referă acel „trăsibil”, oricum asemenea etichetă este amuzantă cînd este liată de un om ca... D. Tepeșneag!

Din „trăsibilitatea” provocată de încălcarea unui drept pe care îl consideram (și nu doar în cazul meu) inalienabil, am făcut, printre altele, o grevă a femeii de 40 de zile. Cel ce mi-au fost aproape (prieteni și... hăitători) mi amintesc, sper, că nu de trăsibilitate am dat dovadă în multe din momentele în care era extrem de ușor de căzut în acest păcat. Dacă sa fi, neapărat, trăsibil, atunci m-aș fi comportat ca atare, cînd, prin intermediul bunului nostru prieten Sami Damian, dl. Tepeșneag mi-a dat o întîlnire la o berărie din Heidelberg, unde l-am așteptat, în zadar, răbdător, câteva ore. Nu mi-a transmis, niciodată, sezele de rigoare; nu l-am transmis, niciodată, vreau reșos pentru acea erasă lipsă de politețe. Și de as fi, neapărat, trăsibil, (și numai trăsibil) atunci nu mi-aș pierde vremea, de pildă, să-l las în aeris pe dl. D. Tepeșneag și să încerc să particip la — dacă este posibil, cumva? — discutarea unor lucruri serioase. Nu. Pur și simplu, să procedez după tipul, cui Domniei sale și l-de expediția pe col ce-mi lipsește, eu atîta uzurîntă, o etichetă, scriind că n-am ce discuta cu un prozator isteric ca D. Tepeșneag, care, beat lîră fiind, s-a aruncat — în semn de profund protest față de regimul totalitar din România — de la etajul Casei Scriitorilor, frîngîndu-și, eroic, un picior, trebuind, apoi să se petreacă bun timp în Spitalul C.F.R. (7) de pe strada Vîlcing, din București — unde, cu onoare, un buchet de flori și cuvinte de îmbărbătare am avut prilejul să-l vizitez. Numai că, procedînd așa, n-aș comite decât un de

nefericit act de substituție a întregului prin una din părțile sale, parte, probabil, dintre cele mai nesemnificative ale întregului respectiv, pe nume D. Tepeșneag.

M-aș bucura dacă, pe viitor, făcîndu-mi onoare de a-mi pomeni numele, dl. D. Tepeșneag m-ar trata cu mai puțină... trăsibilitate.

Sînt — nu e un secret — destul de trăsibil; mai ales la prostie, megalomanie, fanfaronadă, aroganță, impostură, minciună, cinism, nedreptate. Și dacă mi se permite, la colaborările unora cu Securitatea — chiar dacă asemenea agenți de influență nu realizează că asta sînt: agenți de influență.

Cum trăsibil sînt și la invitații de-a participa la un stupid concurs desemnînd campionii la... cine sculpă mai departe și mai gros.

Trivialitatea limbajului și trivialitatea gîndirii

N-am tînut să las parte, neapărat, la discuția iscată de elucubrările lansate de Nicolae Breban pe seama unor membri ai diasporei românești din Franța ori Germania. Dacă directorul Contemporanului — Ideea europeană nu m-ar fi amestecat în gâlmele-și alși serializat ori în interviuri oferite cu o dezinvoltură de inviolat, n-aș fi avut de spus decât un singur lucru: Nicolae Breban minte, iar pentru a pălmuși moral — cum amenință — un om ca Paul Goma, ar trebui să se aște pe un scaun. Altfel, pămîlala ar risca să se transforme într-o lustruire a ghețelor lui Paul Goma, încercarea lui Nicolae Breban de a arunca în derizoriu omul ca Paul Goma, Ion Negoițescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Bujor Nedelcovici, și alții alții, instituții ca Europa liberă, nu constituie decât o veche stare maniacală de a terfeli tot ce nu i se supune, tot ce nu acceptă unicătatea persoanei și operet sale. „excepționalitatea” rolului jucat de el în cultura și... disidența română.

Abordînd chestiunea resentimentelor, Nicolae Breban îl invocă pe Nietzsche și Max Scheler. De comportat însă se comportă precum Dinu Păturică ori Gică Piru. Iată, sintem lăsați a înțelege că, în Capra și eșpracul, Paul Goma ar fi trivial, suburban în limbaj. Să admitem acoasă acuzație, fie și numai de dragul demonstriației. Există însă o trivialitate cu mult mai gravă, mai profundă. Cea de care suferă Nicolae Breban: trivialitatea gîndirii. Și unul din exemplele cele mai elocvente îl constituie felul în care Nicolae Breban gîndește prietenia. În acest sens, mărturia lui Bujor Nedelcovici — unul dintre cei ce au rezistat incredibil de mult timp „prieteniului” cu Nicolae Breban — este absolut revelatoare pentru felul în care omul Nicolae Breban aplică în viața obștescă prozatorului Nicolae Breban: raportul scay-stăpîn. („A! Tu i-ai dus lemne lui Nicolae ca un bun discipol ce erai. Un gest de prietenie încreșcă și dezinteresată era transformat într-un act de vasalitate sub imperiul aceleiași legi: stăpîn-scay.”) Nicolae Breban a avut și are prieteni. Întrebarea ar fi dacă aceștia din urmă au avut și au, la rîndu-le, un prieten în Nicolae Breban? Ori numai un... stăpîn, un... lider, un... fîhrer.

Despre Paul Goma scrie: „Mi-a băut whisky-ul”. Și ce-l cu asta? Nicolae Breban nu a băut din whisky-ul altora — al prietenilor săi? Stăm să numărăm cafelele pe care le-au băut în casele noastre prietenii, colegii, chiar... dușmanii? Și dacă o facem, de ce tocmai în texte instituționale... Riscul în cultură, cînd este vorba doar de riscul prin trivialitate?

Iată ce se întreabă despre mine Nicolae Breban: „Cum poate un fost prieten ce mi-a intrat de atîtea ori în casă, ale cărui dedicații calde, pe volume, le am în bibliotecă, să mă cunoască atît de puțin, să mă creadă atîta de... cum să zic: de nebuș?”

N-am ce face, trebuie să răspund.

Dragă Nicolae, de unde atîta trivialitate, suburbanitate a spiritului? De cînd contabilizează prietenii vizitele ce și le fac reciproc? Contează de cite ori am mîncat eu în casa ta sau de cite ori ai fost tu oaspetele meu? Contează de cite ori am dormit eu în casa mamei tale și de cite ori ai dormit tu în casa mamei mele? Contează de cite ori am plătit eu sau tu mesele la restaurant? Ce au în comun asemenea meschinării psihologice cu... Riscurile în cultură? Esti tu cel ce somnează asemenea mirerii, ori Grobei?

Dedicații calde pe volume?... Bineînțeles că și le-am dat. Și de le-aș reciti, probabil că n-aș regreta nici lîtera, nici spiritul acelor dedicații. Nu cel ce asterne o dedicație călduroasă pe o carte este responsabil că, din ce în ce mai mult, litera și spiritul acelor gînduri sînt... infirmate de cel cărora le-au fost oferite. Între momentul astormerii pe hîrtie a acelor dedicații și cel al răcirii... glaciare a relațiilor noastre, s-au împlinat câteva lucruri, dragă Nicolae. Pe unele — căci sînt esențiale în discuția la care ai reușit să ne angajezi — am să te le roamințesc chiar în aceste pagini. Nu înainte de a te întreba: e cazul să vorbesc și eu despre dedicațiile pe care mi le-ai oferit pe cărțile tale? Ce ar rezolva acest stupid... război al dedicațiilor? Cu ce l-ar ajuta pe cititorii noștri (și asa, în mod sigur, intristați de bielul unor asemenea polemici) să știe că mă considerai un „priet al poeziei”, un „mare caracter”? Dacă, între timp, eu m-am dovedit a nu merita, nici pe departe, dedicațiile pe care mi le-ai oferit, de ce-ai fi tu vinovat pentru asta?

Să ajungem și la publicarea corespondenței noastre? Atîta vreme cît eu unul nu fac nici un efort sere a ascunde faptul că, da, am nutrit față de tine o prietenie dintre cele mai calde, este absolut trivial să aduc în discuție lucruri precum dedicațiile date pe cărți, vizitele în casa ta etc. Chiar nu poți înțelege că Grobei este interesant doar ca personal literar, dar nimic altceva decât un jenant exponent al trivialității în gîndire, cînd devine memorialist, polemist, esetist? Să te fi absoctit, total, kibich-ul — ca temă literară obștescă — încît să nu mai realizezi cînd el, kibich-ul, se substituie paradimei tale existențiale, traiectoriei tale biografice de zi cu zi?

Deci dl. Flaubert spune „Madame Bovary c'est moi”, dl. Grobei este la fel de îndrăgîțit să creadă „Nicolae Breban c'est moi”.

(Continuare în numărul viitor)

DILEME PENTRU „LINIȘTEA“ UNEI DUMINICI DE DECEMBRIE

Proiectul de Constituție va fi aprobat din ignoranță

S-a spus despre noua Constituție că este fesenistă, adică provincială din punct de vedere politic. Referendumul din 8 decembrie, menit să întărească legitimitatea proiectului votat în Parlament nu ne poate spune mare lucru, întrucât cetățeanul obișnuit, nesviztat în probleme de drept constituțional, nu va găsi motive suficiente să fie împotriva. Cu toate acestea legea referendumului este extrem de prudentă, stabilind că, indiferent de numărul celor înscrși pe listă, proiectul va fi validat cu majoritatea absolută a votanților. Dar aici a funcționat o teamă care privește nu atât adevărata față de textul Constituției, ci poziția politică față de Frontul Salvării Naționale. Voturile împotriva vor fi interpretate în primul rând ca un vot de neîncredere pentru F.S.N. Cu toate acestea referendumul nu poate fi cu adevărat un test politic. Partizanii consecvenți ai monarhiei vor respinge Constituția, dar adversarii de astăzi ai Frontului sînt de la mult mai numeroși.

În ciuda tuturor discuțiilor publice despre referendumul asupra monarhiei, este limpede că nici o forță politică nu e, în acest moment, cu adevărat interesată. F.S.N. și nu vrea să recunoască nici măcar legitimitatea problemei, iar eventualii monarhiști sînt conștienți că la acest moment un referendum nu le-ar da decât de cărușă și ar închide discuția definitiv. Odată ce s-a decis pentru monarhie aparține doar unei grupări politice necunoscută (Partidul Liberal Monarhist) și este, deocamdată, o temă de dezbateri în prosă deoarece partidele cu largă reprezentare politică nu și pot permite să-și îngusteze orizontul lăunț de o

singură carte, Doctrina Partidului Liberal Monarhist de a intra în coaliția celor șase (P.N.T.C.D., P.N.L., M.E.R., P.E.R., P.A.C., U.D.M.R.) n-are nici o șansă de realizare cu atât mai mult cu cît poate fi acuzat că este neconstituțional.

Despre rezultatul referendumului de la 8 decembrie se poate spune că decide și în privința formei de stat, dar, tot atât de bine, se poate considera că problema rîmii este deschisă atîta timp cît nu se pune nici o întrebare explicită în acest sens. Nu a spus nimeni de altfel că noua Constituție este rea pentru că stabilește ca formă de stat Republica, ci doar că oțenează senința Republicii mai înainte de consilierea națiunii, oferind în felul acesta legitimitate regimului existent. Instalat după abolirea monarhiei. De aceea textul luat în sine, descriind de conținutul în care a fost elaborat, nici nu poate explica toate împotrivițiile.

Dealtă opțiune majoră a F.S.N., regimul semiprezidențial care se justifică prin imitarirea modelului francez, dar care în realitate reprezintă o ambiguitate actualului prezidențiat, nu va fi nici ea sancționată de votul popular, deoarece puțin — cei avizali — vor putea distinge între diferitele mecanisme constituționale. Cu atât mai puțin va fi vorba cauzată curent este n-ai avut timp să urmăriască îndestruoase dezbaterile Constituției vor să se aflească în se fel. Curtea Constituțională însă din schema clar, și a celor trei puteri. Iată de ce Proiectul de Constituție va primi o adreline globală și nesădită după cum va fi de multe ori dezaprobată dar din mizeria și parșinată politică.

declinare este prevăzută în legile respective, dar în mod firesc maghiarii do-reau și o garanție constituțională. Amendamentul d-lui Szöcs Géza, privind autonomia funcțională, urmat apoi de declarațiile din secolme a provocat o ruptură între U.D.M.R. și gruparea majoritară, afectînd și intelegerea posibilă anterioară. Un val de intoleranță a cuprins adunarea și articolele asupra cărora se convenise au fost rînd pe rînd eliminate. Nici un alt subiect n-a tensionat atît de mult dezbaterile din Constituanta ca problema minorităților naționale. D-nul Martian Dan a încercat în destule rînduri să joace rolul unui mediator, între părțile implicate și a sfîrșit prin a-si atrage adversitatea grupării naționaliste și simpatia minorităților. Rămîn neștiute însă dezbaterile de pe culcuțe — de multe ori mai substanțiale — și aneurile la raționalitate făcute bunăoară de senatorul Ruva care încerca să-si convingă interlocutorii (membrii F.S.N. invariabil de necesitatea unui dialog autentic. Se poate spune fără a greși că problemele minorităților n-au fost rezolvate de Constituanta mîcar pentru faptul că aceste chestiuni rîdicate (amendamentul senatorului Szöcs Géza mai cu seamă) n-au fost dezbătute în mod real, încl n-avem atenția ca ele să fie rezolvate, în diferite forme, cu alte prilejuri.

Faptul că U.D.M.R. a votat în bloc împotriva proiectului a indus terribil gruparea majoritară care s-a strădui să s-antă în evidență votul ce-

loriale minorității naționale. Tizani, ucraineni, polonezi, evrei, slovaci sau armeni au votat în favoarea Constituției desolidarizîndu-se de maghiari. Votul pentru și contra a dobindit astfel o semnificație națională și adunarea reacționa cu dezaprobari zgomolose la orice vot împotriva și aprobări entuziaste la voturile favorabile. Senatorul Radu Ceoanta a formulat destul de clar ideea că orice vot împotriva Constituției are semnificație antinațională: „Voturile contra sînt redactate cu k de la kilogram”, a pretins liderul P.U.N.R. Reacția d-lui Quintus, actualmente ministru Justiției, a fost mult discutată și a str-birns pe fesenistii care îl acceasera mai multă simpatie decît celorlalți liberali. Ei a votat contra „cu Q de la Quintus”. Reacția timidă și complexatului, explica mai tîrziu d-l Albu, deputat F.S.N. Fesenistii nu au înțeles sau n-au vrut să înțeleagă că ministrul Justiției adresa o sfidare naționalismului greșit care pusesse stă-pinice pe adunare. La fel făcea celălalt ministru liberal, d-l Emil Tocaci, care rosica un contra patetic cu trimiteri la inițiativa substantivului eer. Mai tîrziu la petrecerea organizată la Clubul Dacia, d-l Quintus gresia, cerîndu-si scuze pentru votul său și al-limendînd ideea că motivația votului ar fi fost supunerea față de disciplina de partid. Seara tîrziu la sediul Clubului F.S.N. își sărbătorea victoria întonînd cîntecul „Trec-batalioane române Carpații”.

tulul Harghita — Cov d-l Ceoanta sustinea, zător, că nu trebuia lament.

F.S.N. a acuzat Tărănescu C și I. fi. Tăcut — ex-licie

Răsturnarea va atrage Constituție

În după-amiază a se ce votul se constituia rilor parlamentare au motiveze public votu eunoscut: 1. s-ar l zarea prealabilă a u asupra formei de stat publicii semipreziden tulul statului prezta favorizînd înclinatiile Curtea Constituțională nici una din autori 4. textul face apel ex vor fi elaborate ulte posibilitatea restrîm înscrise în Consti Suprem de Apărare z nei Constituții moder

Domnul Ion Batiu „Constituția fesenistă dît peiorativă. Formu bine sustinută de dăb nitate de chiar membr cele 145 de amendam fost propuse peste a ale Frontului Salvări 32 au aparținut celor ritual în care Opoziti tulia a fost cu totul enumerare a motiva este suficientă. E vor de a așeza în centru dului, ceea ce antrom mulări diferite, dar dificări de structură, a reinnoa tradiția românească și, în flo mai largă și mai ad melor minorităților semnificativ că acea fost aprobată amro

Despre motivațiile votului

La afărsitul sedinței de vineri, după ce Constituanta a aprobat legea referendului, comisia de declarație a Constituției a organizat o conferință de presă Motivațiile votului au stat în centrul atenției. Despre maghiari d-l Iorgovan a răsunsun aluziv lășînd să se înțeleagă că ascund intenții an-statale. Argumentul principal: amon-damentul lui Szöcs Géza cu privire la autonomia funcțională. Constituția ar fi arătat altfel, a susținut d-l Motiu (P.U.N.R.) dar nu s-ar fi făcut atîtea compromisuri datorate în primul rînd preclunilor din afară. Votul țărănist-loc a fost privit ca o consecvență istorică fel votaseră și împotriva Con-

stituției din '23 elaborată de liberalii și ca o nouă probă de extremism. A încercat însă atitudinea diferențiată a liberalilor care nu mai intrau în nici o schemă. Cu altă ocazie d-l Radu Cîmpăanu își exprima nemulțumirea pentru votul compact al F.S.N. Inte-resant este că aceștia acuzau la for-mulat-o și liderul P.U.N.R., dar din motive cu totul diferite. O Constituție care nu este „a Comunității Econo-mice Europene sau a Fondului Mone-tar Internațional, ci a României”, duna cum s-a exprimat d-l Motiu, s-ar fi cerut, probabil, votată întregul doar de P.U.N.R. Iată acești coloziile poli-tică manifestată și cu ocazia Rapor-

Problemele minorităților au stat în centrul dezbaterilor

După ce câteva articole pe care mi-zaseră au fost scoase din Proiect, era limpede că membrii U.D.M.R. vor vota

împotriva Constituției. Dreptul de a folosi limba maternă în relațiile cu autoritățile locale și în dezbaterile lu-

CE FEL DE CONSTITUȚIE AVEM ?

(Urmasă din pag. 1)

dului comunist. Faptele deosebit de meritorii, chiar glorioase, ale unor regi precum Carol I și Ferdinand întregitarul, fapte care au contribuit esențial la făurirea României moderne, ar fi trebuit, mai întii, temeinic și complet cunoscut de actuala generație pentru ca electoratul să-și exprime în deplină cunoștință de cauză opțiunea pentru monarhia constituțională sau pentru republică. Reamintim că unicul „nostru” președinte de republică din-înle de 22 decembrie 1989 a fost N. Ceaușescu, a cărui activitate de conducător politic numai ca argument pro-republican nu poate servi.

Dar noua Constituție este criticabilă și pentru că în ciuda stăruinței parla-mentarilor din opoziția democratică, a presei independente, a opiniei publice, românești și străine, inclusiv a unor constituționaliști de prestigiu din țară și din străinătate, majoritatea fesenistă și aliații ei din Adunarea Constituanta au refuzat să înscrie în Constituție un articol care să consacre în mod expres principiul democratic fundamen-

tal al separației puterilor în stat. De altfel bravii noștri constituționaliști, recu-tați, în majoritatea lor, din eşalonul al doilea al nomenclaturii comuniste, din rîndul foștilor activiști de partid sau dintre „politologii” școlii la Academia (sic!) „Ștefan Gheorghiu” ori în insti-tuțiile speciale de învățămînt „super-rior” ale Securității, miliției etc. fiind, în genere, lipsiți de cunoștințe juridico, au preferat să se inspire din Consti-tuția franceză din 1958. S-a mers atît de departe ca mimarea modelului constituțional francez incit s-a renun-țat pînă și la terminologia consacrată în materie, atît în țara noastră, cît și în majoritatea țărilor democratice occidentale. Constituția nouă referin-du-se, spre deosebire de Constituțiile noastre din 1866 și 1923, la „autoritățile publice” (parlament, președinte, gu-vern, „autoritate judecătorească”) iar nu la „puterea legiuitoare”, „puterea executivă” și „puterea judecătorească”. Cit privește protecția juridică a drepturilor și libertăților fundamentale, esențială pentru efectivitatea acestor drepturi, noua Constituție nu asigură cetățeanului accesul la instanțele ju-

decătorești pentru a le apăra. Este o lacună esențială care, în mod surprin-zător, nu a fost semnalată, după cu-noștința noastră, în cadrul dezbaterii Constituției nici măcar de parlamen-tarii din rîndurile opoziției democra-tice. Faptul ni se pare cu atît mai ciu-dat cu cît „Carta drepturilor și libertă-ților fundamentale” elaborată de Ali-anța Civică și propusă ca preambul la noua Constituție prevede în art. 29 că „orice persoană se poate adresa in-stanțelor judecătorești de drept comun pentru apărarea și realizarea dreptu-rilor și libertăților fundamentale”, a-dăugîndu-se că „după epuizarea tutu-ror căilor de atac de drept comun se poate adresa... Secției pentru Controlul Respectării Drepturilor și Libertă-ților fundamentale din cadrul Curții Su-preme de Justiție”.

Investirea președintelui țării cu pre-rogative exorbitante este de aseme-nea neavenită într-o țară ca România, care vreme de a jumătate de secol a fost supusă unui șir de dictaturi, de dreapta și de stînga, dintre care ulti-ma, cea comunistă, a fost nu numai cea mai îndelungată, dar și cea cu umările cele mai dezastruoase. Printre aceste atribuții excesive recunoscuta președintelui, atribuții de natură a-l ispiți să incline spre o guvernare au-toritară sau chiar dictatorială, se nu-mără: dreptul de a adresa Parlamen-tului mesaje politice care prin natura lor l-ar implica în jocul partidelor poli-tice, anihilîndu-i rolul de arbitru, ne-cesarmente imparțial; dreptul de a participa, la aprecierea sa, la sedin-țele guvernului în problemele majore ale țării, inclusiv la cele privind „asi-gurarea ordinii publice” (vezi prece-dentul implicării d-lui președinte Ion Iliescu în mineriada din 13-15 iunie

1990); dreptul de a numi pe judecă-tori, inclusiv pe cei de la Curtea Su-premă de Justiție și de la Curtea Constituțională (trei din nouă); drep-tul de a iniția revizuirea Constituției (în condițiile în care un atare drept cetă-țenii de rînd îl au doar dacă reușesc să strîngă cel puțin 500 000 de semnă-turi, cu condiția ca printre ei să fie cetățeni originari din cel puțin jumă-tate din județele țării iar din aceste județe și din București să se adune minimum 20 000 de semnături!). Să nu ni se invoce modelul Constituției fran-ceze din 1958 și al președintelui de atunci, pentru că România nu are, a-semenea Franței, o tradiție democra-tică de aproape două secole, iar ca statură politică d-l președinte Iliescu nu i-ar fi ajuns nici măcar pînă la briu inspiratorului acelei Constituții — generalul De Gaulle.

Prin funcțiunile sale puterea judecătorească este, în majoritatea țărilor au-tentice democratice, și un factor de control imparțial al actelor puterii legiui-toare și executive. În noua Constituție ea a fost însă despuțată, printre alte-le, de una dintre atribuțiile sale esențiale: controlul constituționalității legilor. Cu acest control a fost inves-tit un soi de supraputere sau de a-patra putere în stat, împrumutată din ultima Constituție franceză: Curtea Constituțională. Alcătuită din 9 mem-bri, dintre care: trei numiți de președintele României, trei de Senat și trei de Camera Deputaților, această instanță are, potrivit art. 144 din Con-stituție, printre altele, puterea să paralizeze, cu votul a numai 5 jud-cători, promulgarea oricărei legi vo-tate de Parlament pe motiv de ne-constituționalitate și s-o retrimită spre reexaminare organului legislativ. În

acest caz legea nu e decit dacă este votă de astă dată cu o m treimi o membrilor legiuitoare (art. 145), firul unei tradiții co monești benefice de ani, tradiție în temel ul constituționalității atribuitul Inaltei Cur Secțiuni unite. În fine mita doar la cîteva d grante ale noii Const procedura extrem de complicată de revizu instituită parcă anu-vecie pecetea fesenis damentală a Români cetea imperfecțiunilor care ne-a blagoslovit în Duminica Orbului, cei ce au urzit-o și pe această lume, inc fundamentale, sînt tre

Cit privește adop-tum a Constituției, d aprobată arti- cu ar Constituanta, mand electorat s-o elabore nunte prin vot asup perfect inutilă. Rămie plicație: s-o voit ca-ocalită, să se legitim-țință de cauză a po-ma cu celelalte 151- legii fundamentale, i-blicii, rod, cum am-constrîngerii morale itate asupra Regelui falsuri flagrante, ca-ticii politicii comuniste.

ceea ce, pe lângă o valorizare tendențioasă, este un lucru greșit atât timp cât motivațiile votului au fost destul de diferite. Tărăniștii au reamintit chestiunea monarhică și au trecut (ca și celelalte partide de opoziție) sub tăcere problema minorităților naționale, în timp ce U.D.M.R. — atenți să evită intrarea problematică — a insistat totuși asupra revendicărilor specifice. F.S.N. are însă toate motivele să propună înaintea electoratului în tonalitate naționalistă, D-l Alexandru Albu, președintele, să vorbească despre continuitatea de idei și de atitudine a partidelor istorice, să arate unim de orientare politică dintre partidele lui Tudor Maniu și partidul monarhilor, fiind incapabil să mai înțeleagă ceva altfel decât avansul ideii unor înclinații antipatriotice.

...despre care
...câtă siguranță
...scutit în Par-
...tutul Național
...scutit în Par-
...U.D.M.R.:

raporturilor politice după sine modificarea

...de noi, după
...deși arăun-
...oportună să-și
...obiectivitate
...impus organi-
...referendum
...Formula re-
...de acordă se-
...exagerate
...discuționare
...3. nu este supusă
...de consacrate,
...săria fapt care
...proceda de să
...libertăților
...și, Consiliul
...corespunde o-

sprâjii) Frontului, ceea ce-i dă un caracter precar. Celelalte forțe poli-
tice semnificative (cu excepția
P.U.N.R.) au votat integral sau par-
țial împotriva. Este limpede prin ur-
mare că, mai devreme sau mai târziu,
o răsturnare a raporturilor politice va
atragă după sine și modificarea Con-
stituției. Articolul 146 propune un me-
canism foarte greu de modificare a
Constituției, dar dificultățile vor fi
depășite, dacă va exista voința poli-
tică necesară.

HORAȚIU PEPINE

CONSTANTIN APOSTOLESCU - ROMANIA - IMI AMINTESC

DOINA CORNEA APEL CĂTRE NAȚIUNE

Ne aflăm în fața unui referen-
dum. Este un pas chiar mai decisiv
și mai încărcat de consecințe isto-
rice decât alegerile de la 20 mai
1990. De aceea, îmi fac datoria de
a atrage atenția opiniei publice
asupra următoarelor aspecte:

1. — Dat fiind timpul foarte scurt
care ne desparte de referendum, nu
există posibilitatea practică de a se
discuța textul tipărit al Constituției
pe întregul teritoriu al țării pentru
a putea fi și citit cu atenție de toți
cetățenii cu drept de vot. Termenul
atât de scurt, premergător referen-
dumului, a fost în mod inten-
ționat stabilit astfel, pentru ca ce-
tățenii să nu se poată documenta,
să nu poată medita asupra con-
ținutului integral al prevederilor con-
stituționale, cu toate consecințele
lor. Se va vota deci, din nou, în
necunoscută de cauză.

2. — Informarea cetățenilor prin
simpla lectură a textului la radio
și televiziunea română — așa cum
a fost anunțat că se va proceda —
este insuficientă, ducând la o si-
tuație superficială și fragmentară a
textului.

3. — Constituția este făcută pen-
tru Republica Prezidențială. Con-
stituția face abstracție nu numai de
sustinătorii monarhiei, ci și de
adeptii unei Republici Parlamen-
tare, care ar fi o formă de guver-
nământ mult mai democratic decât
Republica Prezidențială.

4. — De asemenea, votând pen-
tru această Constituție, se va vota
implicit pentru legile ulterioare,
neadoptate încă — deci, necunoscute
cetățenilor prezenți la referendum
— la care textul Constituției face
trimitere. Se va vota, apoi, pentru
unele legi și texte discutabile, im-
puse deja de coexistența, dar
calitativ inferioară, majoritate par-
lamentară F.S.N. și P.U.N.R. ca, de
pildă legea S.R.E., legea Consili-
ului Național al Apărării, Legea in-
ființării Consiliului Constituțional ca
for legislativ superior, Legea cu
privire la separarea puterilor în
stat, Legea privatizării a Fondului
Funciar etc., unele din acestea
fiind contestate chiar și de parla-
mentarii F.S.N. onesti.

5. — Ori cine are rezerve față de
un singur titlu, capital sau articol
din această Constituție — în cazul
cărui referendumul va avea loc — se
impune să o respingă prin votul
său global, exprimat prin NU. Dacă
opiniile globale exprimate prin DA
nu este și integrală, votantul își

asumă povara morală de a susține
un lucru în care nu este de acord.
Contribuie, astfel, la împovărarea
României cu o Constituție atât de
imperfectă.

6. — Atrag atenția că absența de
la vot înseamnă un sprâjii acordat
unei Constituții pe care el, cel ab-
sent, nu o acceptă. Fiecare absență
înclină balanța în defavoarea op-
țiunii lor.

7. — Așa cum Constituția a fost
votată prin vot deschis, probabil și
referendumul se va desfășura în
aceleași condiții de vot deschis, ca
mijloc de intimidare. Chem asadar
întreaga națiune la o atitudine lu-
cică și măreață în fața acestui act
fundamental pe care puterea în-
cearcă să ni-l impună pentru a-și
promova propriile ei interese. Face
apel la toți cetățenii să nu se mai
teamă să-și exprime opțiunea con-
form conștiinței lor. Acest act, prin
săderile lui, e inacceptabil.

8. — Dar se poate acuma și perid
al referendumului nu este atât pu-
nerea la vot a unei Constituții, ci
încercarea de a consacra prin lege
o anumită formă de guvernământ:
Republica Prezidențială. Azi, ciud
opțiunea populară pentru Monar-
hie este în creștere, actualii res-
ponsabili ai puterii, vinovați de
decăderea prezentei și trecută a
țării, vor să se asigure prin acest
referendum, că nimeni, niciodată
nu-i va mai putea trage la răspun-
dere și nici iatăura.

9. — Supradimensionarea con-
ducerii unor instituții de cea mai
mare importanță cu consilii și
para-consilii, din care președintele
face mereu parte, duce mai degrabă
de gîndul la fosta republică socia-
listă totalitară decât la republicile
prezidențiale din țările europene
civilizate, cum ar fi Franța.

Români, treziți-vă! Monarhia a
ridicat țara la un nivel european.
Președinții noștri de republică au
distrus-o pînă în temelii. E posibil
oare să respingem singura sansă
ce ne-a mai rămas? Restaurarea
monarhiei, singura garanție că sta-
tul de drept, valorile morale, acti-
vitatea creative, prestigiul țării,
încrederea în noi înșine vor fi res-
taurate?

Din toate aceste considerente re-
ferendumul este de respins. Cer-
tătorilor forțelor de opoziție să susțină
această rezoluție prin toate mij-
loacele legale posibile.

Cluj, 24 noiembrie 1991

ADRIAN VASILIU

AVATARURILE UNEI CONSTITUȚII

Sansa României de a-și da o Con-
stituție bună, chiar mai bună decât a
celelalte țări europene, a fost reală,
dar a fost pierdută din start. Acest
fapt se datorează unei greșite vizi-
uni pe care parlamentarii aleși la
20 mai 1990 au avut-o despre ei în-
șiși, neînțelegându-și rolul istoric pe
care au fost chemați să-l joace sau,
poate, neputând să se ridice la înăl-
țimea momentului respectiv. Ei nu
și-au dat seama că, nu în numele i-
denurilor promovate de Revoluția
de la 22 Decembrie 1989, dar și în
numele legii, au primit mandatul
de deputați în primul rînd pentru
a forma Adunarea Constituantă și
abia în al doilea rînd pentru a fa-
ce munca obișnuită de legiferare.
Acest lucru rezultă clar din dispozi-
țiile articolelor 80 și 82 lit. „d”, din
Decretul-Lege nr. 92 din 18 martie
1990, care reglementează proce-
dura electorală, dar cuprinde și pre-
vederi constituționale de mare im-
portanță. Or, inversind prioritățile,
parlamentarii au ascultat chemările
guvernului fesenist, preocupându-se
de adoptarea unor legi nu neapărat
atît de importante, unele din ele, în-
cît să justifice neglijarea procesului
de adoptare a Constituției. Este in-
teressant de observat că termenul
pentru adoptarea Constituției era
fixat de lege la 9 luni de la momen-
tul constituirii celor două Camere
legislative în Adunarea Constituantă,
numai în caz excepțional acceptîndu-
se ideea prelungirii acestui term-
en pînă la maximum 18 luni. Cu
toate acestea, Parlamentul a igno-
rat de la bun început acest termen
legal, organizîndu-și lucrările de așa
manieră, încît procesul adoptării
Constituției să aibă loc în interiorul
perioadei de 18 luni. Abia după cri-
za provocată de cea de-a patra mine-
riadă s-a readus în discuție necesi-
tatea adoptării ei mai rapide a
Constituției, iar dl. Petre Roman
le-a trasat deputaților fesenștii sar-
cină în acest sens!

Există însă și alte motive pentru
care șansa de a avea o Constituție
bună și durabilă s-a pierdut. Fap-
tul că nu s-a procedat de îndată la
asemnarea legislației anterioare, prin
anularea tuturor actelor normative
neconstituționale, inclusiv a legii
prin care s-a proclamat Republica
Populară Română, creează confu-
zie. Este posibilă schimbarea for-
mei de guvernământ, din monarhie
în republică, printr-un act legislativ
nui, care nu a exprimat, la timpul
lui, voința populară? Evident, nu.
În acest caz, este admisibilă accep-
tarea de către Constituanta a schim-
bării formei de guvernământ prin-
tr-un act juridic nui și confirmarea
lui prin noua Constituție? Răspun-
sul nu poate fi decât negativ, dacă
vrem să facem din România un stat
de drept. Desigur, un referendum
prealabil, avînd ca obiect stabilirea
formei de guvernământ, era absolut
necesar. Ni se oferă, în schimb, un
referendum ulterior adoptării Con-
stituției, care este un nonsens, fiindcă
printr-o asemenea formă de con-
sultare populară este imposibilă ob-
ținerea unui răspuns corect și în
conștiință de cauză din partea popu-
lației la 181 de întrebări: cite im-
plica, în fond, documentul atît de
complex care este proiectul de Con-
stituție.

În al doilea rînd, la redactarea a-
cestui proiect nu s-a ținut seama de
tradiția și de experiența românească
în materie constituțională, sub do-
uă aspecte deosebit de importante:
nu s-au prebuat acele dispoziții din
Constituția de la 1923 care ar fi fost
încă de actualitate și aici principala
deficiență este înlăturarea nejustifi-

cată a competenței Curții Supreme
de a se pronunța asupra constituțio-
nalității legilor, ceea ce va produce
consecințe grave, întrucît Justiția va
rămîne în continuare un fel de au-
toritate accesorie și nu o adevărată
putere în stat, egală cu celelalte pu-
teri, legislativă și executivă, nu
s-a ținut seama de experiența consti-
tuțională de sub regimurile totalitare
care au guvernat România în ul-
timit 50 de ani și, din această cau-
ză, nu au fost detaliate o serie de
dispoziții constituționale, spre a
se putea împiedica apariția unor
legi ordinare sau chiar a unor praec-
tici abuzive sub eventuale viitoare
guvernări care ar putea avea tendin-
ța de a restrînge drepturile și liber-
tățile fundamentale. La acest capi-
tol, apar următoarele neajunsuri:
nu s-a proclamat în mod expres
principiul separării puterilor în stat,
deși acest lucru a fost cerut; nu s-au
enumerat în inșiși textele Constitu-
ției cazurile de restrîngere a exerci-
țiului unor drepturi fundamentale,
precum și justificările unor aseme-
nea restrîngeri, lăsîndu-se reglemen-
tarea în puterea unor legi ulterioa-
re; nu s-a instituit republica parla-
mentară, cu un președinte lipsit de
prerogative deosebite, deși avem ex-
periența a ceea ce a însemnat „re-
publica prezidențială” a lui Ceaușe-
cu; nu s-a reglementat amănunțit,
în Constituție, autonomia locală, a-
cesta putînd fi ericidat în orice
prin legi ordinare; nu s-a instituit
un control strîns și amănunțit al
Parlamentului asupra militarilor.

În al treilea rînd, procesul redac-
tării Constituției a însemnat de fapt
copierea fără discernămint a unor
constituții străine, în special a celei
franceze, fără nici o preocupare, așa
cum am mai spus, pentru respecta-
rea unor tradiții bune, românești,
dinainte de război. În acest sens, in-
ființarea Curții constituționale, co-
piată după Consiliul Constituțional
francez, constituie un exemplu al ne-
înțelegerii de către parlamentari a
importanței păstrării competenței
Curții Supreme în materia recursu-
lui în neconstituționalitate. Mai
mult, deși Curtea Supremă de Jus-
țiție s-a pronunțat prin decizii defi-
nitive recente și a statuat că se con-
sideră competența să verifice con-
stituționalitatea legilor, actualul Par-
lament persistă în a ignora și a nu
respecta aceste decizii, intenționînd
să lipsească puterea judecătorească
de unul din atribuțiile ei firești, pu-
nînd-o într-o poziție inferioară ce-
lelalte puteri. Ignorarea acestor de-
cizii reprezintă, în fond, încălcarea
de însași puterea legiuitoare a prin-
cipiului separației puterilor și, încă
o dată, vedem de ce, în România, nu
este inutil de a se statua în mod ex-
pres, în Constituție, acest principiu?
De altfel, această atitudine a Parla-
mentului vine în contradicție cu un
principiu constituțional deja votat,
care se găsește în articolul 21 al
Constituției, prin care se garantează
cetățeanului accesul liber la justiție.
Or, accesul liber la justiție implică
în mod obligatoriu și posibilitatea
pentru cetățean de a cere Curții Su-
preme să se pronunțe asupra unui
caz de neconstituționalitate, fiind o
lege neconstituțională încalcă drep-
turile sau libertățile fundamentale.

Curtea Constituțională nu aparține
însă organelor judecătorești, astfel
încît, dacă instituirea ei se menține,
se ajunge la o situație contradictorie
și nepermisă, anume aceea în care
atît Curtea Supremă cit și Curtea
Constituțională ar avea competențe
în același domeniu, ceea ce este in-
acceptabil.

FRANCOIS LÉOTARD

SENSUL FRATERNITĂȚII

Domnul François Léotard este președintele de onoare al Partidului Republican din Franța, deputat și primar de Fréjus. În 1986 a fost ministru al Culturii și Comunicațiilor. În prezent, domnul François Léotard a anunțat că-și va prezenta candidatura la viitoarele alegeri prezidențiale.

La invitația Alianței Civice și a Partidului Alianței Civice, domnul François Léotard a venit pentru prima oară în România. Datorită ceții, avionul a ajuns cu întârziere. Domnul François Léotard n-a mai putut să aibă întâlnirile prevăzute

pentru dimineața zilei de 22 noiembrie a.c., întâlniri la nivel înalt cu conducerea P.N.Ț.C.D. și U.D.M.R.

În scurtul răgaz pe care l-a avut, domnul François Léotard a reușit să-l întâlnească pe domnul Ion Diaconescu, vicepreședintele al P.N.Ț.C.D. și Ladislau Borbély din partea U.D.M.R.

Reproducem în paginile revistei noastre scurta conferință a domnului François Léotard susținută în după amiaza zilei de 22 noiembrie în Aula Facultății de Drept, precum și scurte secvențe din conferința de presă care a urmat.

Îmi cer scuze că am întârziat la întâlnirea din seara asta, dar, înainte de a ajunge aici, am ținut să ne înclinăm în fața mormintelor românilor dispăruți în decembrie '89.

Voi începe printr-o provocare pentru dumneavoastră. Dar această, de fapt, nu este decât o constatare: autorul Internaționaliei a fost un poet francez, Eugène Pottier. Într-o zi, el și-a pus întrebarea: cine este nebun, lumea sau eu? Cred că astăzi, mulți dintre români, ca și mulți dintre europeni pot să-și pună aceeași întrebare: cine este nebun? Și v-aș propune să ne gândim împreună la fraternitatea noastră — care este sensul ei? Și care este, de fapt, lupta noastră? Să reflectăm asupra acestor întrebări acum, în preajma celei de a doua aniversări a revoluției dumneavoastră.

Am să pornesc de la trei imagini pe care noi — poate și dumneavoastră — le-am văzut pe ecranele televizoarelor, în anul 1989. Prima ar fi aceea a tinărului chinez care dansa în fața lanțurilor și despre care nimeni nu mai știe cum îl cheamă. El a dispărut, și probabil că astăzi este mort. Dar acest om, în luna 1989, era chiar imaginea destinului nostru. Am în memorie o a doua imagine, o imagine însoțită de zgomete: sînt loviturile ciocanelor care bat fără încetare în betonul zidului. Pe o distanță de 200, 300, 400 de metri, zgomotul ciocanelor izbînd zidul Berlinului, simbolul separării și al urii. Cea de-a treia imagine este legată de dictatorul pe care l-am văzut vorbind la București, imagine care, la un moment dat, s-a întrerupt... Dar orice dictatură încetează într-o zi. Încetează să vorbească, încetează să mai ucidă. Și, din acel moment, totul începe.

La două secole după revoluția franceză, aceste trei imagini simbolizează dreptul popoarelor de a dispune de ele însele.

V-am propus aceste imagini ca să vă întreb: ce a fost furat din speranțele noastre de atunci? Ce ni s-a luat pe ascuns?

Libertatea, pentru noi ca și pentru dumneavoastră, nu este un dar al istoriei. Libertatea nu le este dată oamenilor o dată pentru totdeauna. Libertatea este o cucerire și viitorul ei este chiar contrariul asentimentului, al încuviințării. Pentru că am trăit patru ani sub ocupație germană, știm să prețuim frumusețea cuvîntului „a rezista”. Aduc, de aceea, un omagiu special Rezistenței (cel mai frumos lucru din libertate) și tuturor disidenților, tuturor

celor care, 40, 50 de ani nu rezistat în fața totalitarismului comunist.

În privința sensului fraternității noastre, o spun fără hroganță: vocația Franței este de a fi solidară. În 1948, consecințele revoluției franceze s-au propagat pînă la București. Deși nu cunosc foarte bine istoria României, îmi amintesc că Ion Brătianu, refugiat politic și student la București, a fost unul dintre autorii revoluției din '48 din România. Franța a ajutat și Polonia, și Grecia, și România și eu cred că acesta este sensul fraternității noastre. Al unei fraternități care, acum, reîncepe.

Și-atunci, care ar fi rolul nostru? Istoria europeană s-a scris în mai multe feluri. Cea mai frumoasă este aceea a civilizațiilor care s-au succedat pe acest continent. Civilizații în care am fost deopotrivă actori și martori. Dar mai există și istoria urii, istoria războiului. Aș vrea să vă vorbesc cu mintea și cu sufletul meu — ca un european care se adresează altor europeni. Ce continent vrem să construim împreună? Pentru că avem nevoie de voi. În acest moment, cel 13 care se vor întîlni la vîrf la Maastricht trebuie să se gîndească la moneda comună și la politica externă comună a Comunității Economice Europene. Și doreșc să construim acest continent împreună cu voi, ro-

mânii, care, într-un tragicism al istoriei, ați luptat timp de secole cu ungurii, cu turcii, cu rușii. Europa este fragilă. La cîțiva pași de aici, la o oră și ceva de drum, în Iugoslavia, europenii se omorî între ei. Nu cred că noi putem să acceptăm această dramă, acest fel de nebulie care a cuprins un popor — să se deosebescă, să difere, să se lupte, deci, să se urască.

În această privință, chiar și Comunitatea celor 12 este fragilă. Și în Germania, și în alte țări, vedem mișcări etnice care pun la îndoială memoria și bogăția acestei culturi. Dar un popor fără memorie este un popor care se abandonează. Aș vrea să avem în continuare voinea de a ne păstra memoria. Și, din acest motiv, aveți nevoie să judecați ce s-a petrecut în deceniile trecute și trebuie să priviți în față lucrurile. Nici noi, francezii, nici germanii n-am scăpat de o astfel de judecată la sfîrșitul ultimului război. Și dumneavoastră aveți nevoie să judecați nebunia criminală a unora în numele unei ideologii. Sper ca liberalii să coadă judecarea autorilor acestor crime. Ne trebuie tuturor, în aceeași măsură, o memorie asupra trecutului Europei. Trebuie să ne întrebăm cum de niste popoare creștine au putut genera antise-

mitismul, ura față de ceilalți, războaiele civile. Fără o astfel de privire nu am fi cu adevărat europeni. Iar lupta pentru memorie este, în același timp, o luptă contra minciunii. După părerea mea comunismul a fost un fel de înghețare a istoriei. Cunoașteți celebra frază a lui André Glucksmann: „A ieși din comunism înseamnă a intra în istorie”. Și pentru că aici, la dumneavoastră, a fost o imensă minciună, aș vrea să citesc o frază a lui Havel, o frază care se referă la Cehoslovacia, dar și la România: „Stricii mai puțin lucruri neavînd încredere în cuvinte, decît acordîndu-le o încredere excesivă”.

Și unii, și alții trebuie să luptăm contra acestei puternice minciuni, contra minciunii puterii. Aveți nevoie de litregul adevăr asupra a ceea ce ați traversat în decembrie '89, luna '90. Este o luptă pentru un drept și o luptă contra violenței.

Nu cunosc încă textul exact al noului dumneavoastră Constituții. Sper să se înțeleagă aici că este bine să se voteze pentru o Europă a protecției minorităților, pentru separarea puterilor în stat pentru că numai așa sper că veți regăsi calea spre adevăratul drept.

Liberalismul nostru înseamnă pluralism, umanism, democrație. Pluralism înseamnă pluralism sindical, religios, teritorial, pluralism al informației. Știu că astăzi nu aveți încă suficient acces la informații, mă refer în special la televiziune. Trebuie să cereți insistent acces la televiziune, altminteri nu veți găsi audiență și n-o să puteți să vă faceți cunoscuți.

Aceasta înseamnă pluralism. Umanismul înseamnă că sîntem moștenitorii frumoasei culturi a europenilor. Și mai este, bineînțeles, democrația. Democrația care, adesea, pentru dumneavoastră, este doar formală. Dacă se vrea ca democrația să se exercite cu adevărat în România, trebuie ca ea să fie acceptată ca în toate celelalte țări: partidele să fie ajutate în ceea ce privește capacitatea lor electorală, să fie ajutate în criza hîrtiei, să fie ajutate pur și simplu să existe și să se exprime.

Aș vrea să vă mulțumesc o frază frumoasă și de mare actualitate pentru România de azi, ca și pentru Franța de azi: democrația este organizarea discordiei. Nu este, deci, un consens căutat din toate puterile pentru a masca privirii noastre realitate, ci este organizarea discordiei. Organizați-vă discordia! Este o bătălie dusă contra violenței — și cînd spun violență, nu mă gîndesc neapărat la cea a străzii. Mă gîndesc la violența noului integritism, la naționalismul islamic care azi străbate lumea, uneori la naționalismul creștin — adică la voinea de a supune realitățile complexe unor răspunsuri sumare. La încercarea de a face să se creadă că lumea este simplă. Dar lumea este complexă, și răspunsurile la problemele ei trebuie să fie complexe. Valoarea modernă este cea care permite statului să fie în afara cultului religios, în afara conflictelor și pasiunilor religioase, care lasă cetățeanului să-și aleagă confesiunea, credința, angajamentele.

Iată ce am vrut să vă spun în cîteva cuvinte.

Aveți un steag foarte frumos: albastru este cerul, galbenul este bogăția solului, iar roșul este curajul. Curajul junilor și alilor pe care l-ați trăit. Aș vrea să puteți medita o clipă asupra acestui roșu.

VREM SĂ CONSTRUIM ACEST CONTINENT ÎMPREUNĂ

Confiscarea speranțelor

● Francezii au trăit un sentiment de mare fraternitate pentru România în decembrie '89, cînd au descoperit că o parte a poporului dumneavoastră este francophone. Aceasta l-a impresionat,

Francezii au fost tulburați că Peire Roman vorbea la televizor perfect franceza. Atunci, în decembrie '89, a fost o mișcare foarte puternică față de popor, istoria și lupta dumneavoastră. Interesul a scăzut apoi. A apărut sentimentul (pe care și dumneavoastră l-ați avut, mai mult decît noi) că vi se ascunde cum stau lucrurile, că era o revoluție care, în parte, fusese manipulată. Că fuseseră confiscate o mare parte a speranțelor de milu. Și, pușta este

pușta, a apărut că totul fusese distrus aici: nu doar natura, nu doar oamenii, ei și speranța și cred că îndepărtarea Franței (ca și a altora) s-a datorat acestei distorsionări. Conducătorii de azi și din luna 1990 au fost adevărații autori ai eliberării României? Voi au ei să meargă mai departe?

Despre liberalism

● Trebuie să avem curajul să spunem: da, vrem să construim acest continent împreună cu dumneavoastră. Aș vrea să vă punem în gardă asupra ideii că liberalismul pe care noi îl propunem și îl practicăm e o idee rea pentru că prin el se ajunge la supraproducție și risipă. Pentru că astfel va apărea tentația partidelor de stînga sau a partidelor comuniste, renăscute, în țările de Est, de a spune: „Uitați-vă la acești oameni închiși în bogăția lor și care își risipeșc produsele”. Sigur, liberalismul are gre-

șeli, inconveniente. Dar are avantajul imens de a-l face pe oameni responsabil. Și de a-l face liberi. El previne pierderile pe care le produce irresponsabilitatea.

În aceeași direcție la Paris ca și la București

● Am dorit să mă exprim în cadrul conferinței Alianței Civice și a Partidului Alianței Civice pentru că (re)lind un termen apropiat de terminologia marxistă și comunistă) îl consider un partid frate. Avem legături cu programul, cu proiectele, cu filozofia lui, și ne gîndim că, din punct de vedere filozofic, mergem în aceeași direcție, la Paris, ca și la București.

Despre Constituția Franței

● În privința Constituției franceze, formațiile din opoziție s-au pronunțat, arătând că nu vor o modificare a Constituției înainte de schimbările legislative din 1993 pentru a evita ca președintele să facă o manevră în scopul de a-și ascunde probabilul eșec electoral de la acea dată. Bineînțeles, acum putem discuta la infinit dacă această Constituție este bună, dacă este echilibrată, dar nu vrem modificări înainte de martie 1993.

Agricultorii din Franța și agricultorii din Estul Europei

● Manifestațiile recente ale agricultorilor din Franța nu s-au datorat doar problemelor de supraproducție, ci și scăderii puterii de cumpărare, și datorită contractelor de micile exploatare familiale. Există însă, mai ales, fenomenul de supraproducție în ceea ce privește untul, materiile grase, cerealele. Problema care ne împiedică să facem ceea ce voim (în parte pentru că mecanismul ar putea fi tulburat) este că sistemul actual de prețuri este relativ ridicat în raport cu restul lumii. Iar acest preț este venitul agricultorului. Deci, cultivatorului, fabricantului de unt i se plătește un preț relativ ridicat față de piața mondială, pentru a-i susține veniturile. Și, bineînțeles, în fiecare an se distrug stocuri, ceea ce este pur și simplu șocant, când vezi situația economică și alimentară a multor țări din lume. Dar, în economia de piață, prețul primit de către cineva în schimbul pro-

și ai noștri. Nici ai dumneavoastră, nici ai mei.

La Paris, acum câteva zile (sau acum câteva ore), compatrioții dumneavoastră l-au primit foarte dur pe d-l Iliescu. Cred că au făcut bine. Președintele socialistilor este, în lumea prietenilor săi, socialist. El s-a întâlnit în Nicaragua, în U.R.S.S. (pe vremea când mai exista U.R.S.S.) cu, să le zicem, „prieteni săi întru filozofie”. Dacă eram în locul lui, făceam altfel. Pot să vă spun că am prezentat partidului meu fotografiile d-lui Norriega stringând mina d-lui Mitterrand, ale d-lui Ghadafi, ale d-lui Lafontaine din Germania — camarazi săi de fapt din Internaționala Socialistă.

Nu poți substitui relațiile externe ale unui popor relației pe care un partid o are cu alte partide. Un popor este ceva cu mult mai important decât un partid — este o diversitate, o istorie. Iar Franța merită mai mult decât relația cu celelalte partide socialiste din lume. Franța nu este Partidul Socialist Francez.

Despre sisteme politice

● Nu există nici un singur regim prezidențial acum cu titlu autentic în lume; decât regimul american — și el are două condiții pentru a funcționa: un puternic federalism (adică state care s-au reunit în cursul istoriei, dar state foarte independente) și o Cameră, un Senat care reprezintă aceste state, iar această Cameră, neputând fi dizolvată, are o putere enormă. Aceasta este prima condiție: federalismul, reprezentat printr-o Cameră. A doua condiție: un mod majoritar al scrutinului care permite un bipartidism. Adică nu ceea ce cunoașteți dumneavoastră — o explozare a forțelor politice, ci o majoritate de opoziție. Și în mijlocul acestui sistem, majoritatea prezidențială, oferită de majoritatea adunării. De pildă, în Statele Unite, unde președintele este

ANA BLANDIANA

ÎNȚELEGEREA OMULUI POLITIC

Vă mulțumim, domnule Léotard, că ați venit în ceașca românească. Vă mulțumim că ați venit printre noi ca să ne demonstrați că nu sistemul singur în ceașcă. Ca să ne aduceți proba că lumina este posibilă. V-am ascultat cuvintele cu o emoție adevărată și am fost foarte impresionată că omul politic din fața noastră a înțeles darul pe care Europa de Est (și din nefericire mai ales România) l-a făcut Europei Occidentale. Acest dar a fost o suferință de o jumătate de secol. O suferință pe care o aducem Europei de mîine. Sint absolut convinsă că Europa de mîine va fi un continent fericit doar dacă suferința noastră nu va fi irosită zadarnic. Numai dacă ceilalți europeni care, din fericie, nu au trăit-o vor înțelege acest dar — suferința pe care Europa de Est o dăruie viitorului și fericii.

ductelor sale devine venitul său. Cred că ar trebui să ne modificăm practica, în special față de Estul Europei. Trebuie să avem curajul să spunem că aici sint companiile noștri. Și cel mai bun mijloc de a o face este de a accepta că produsele lor (sub rezerva calității necesare) ar putea pătrunde pe piața celor 12 și în special pe piața franceză. Nu cred că trebuie liant un dublu discurs nici în Polonia, nici în Cehoslovacia, nici în Ungaria, nici în România, spunîndu-le: sînteți bineveniți în Europa, dar produsele voastre nu sint binevenite.

În legătură cu vizita președintelui Mitterrand în România

● Răspunsul meu va fi în mod necesar legat de faptul că, fiind într-o țară străină, sint obligat, bineînțeles, să-mi moderez cuvintele. Nu voi fi atât de virulent ca în Franța, unde aș fi mult mai dur pe această temă. Pentru că nu cred că prietenii d-lui Mitterrand sint

republican, adunarea (majoritatea) este democratică. Aceasta funcționează, dar într-o singură țară, datorită dimensiunilor, culturii sale democratice, și datorită descentralizării ei. — Adică, în Statele Unite. Celelalte sisteme — britanic, francez, german, sint de fapt sisteme mixte, cu un executiv adesea foarte puternic (Franța, Germania) compensat de un Parlament care are un drept adevărat. Sistemul britanic e cel ce se apropie cel mai mult de sistemul parlamentar. Iată cadrul, dar noi cu toții căutăm o formulă mai bună, care ar împiedica executivul destul de puternic să dea contra-puteri legislative și judiciare. Pentru societatea românească, este evident că aveți nevoie de o autoritate judiciară puternică și independentă care poate să judece foarte sever tot ce înseamnă corupție, provocare etc. Și asta este important pentru societatea română de azi.

Caracterul concret al unei democrații

● Eu nu țin să am relații cu partide care nu au o filozofie politică asemănă-

toare cu a noastră. De aceea sint aici, împreună cu liderii Alianței Civice, pentru că eu cred — cum am arătat și în Cehoslovacia, cînd m-am întâlnit cu Havel, cum am arătat-o, de curînd și în Rusia, unde m-am întâlnit cu mișcarea democraților — că aici este viitorul. Aici este rațiunea, bunul simț, absența pasiunii, caracterul concret al unei democrații: nici matură, nici arhaică, așa cum sint altele și cred că aici am putea să oferim un ajutor.

O întrebare franco-franceză!

● Domnul a întrebat de ce d-l Chirac a acceptat să fie prim-ministru între 1986—1988 în Franța, sub autoritatea unui președinte de stînga. O întrebare franco-franceză! Voi încerca să răspund, deși nu am fost eu însuși prim-ministru. Am încercat să răspund mai devreme că eu cred că dreptul este un element foarte important într-o democrație. Și dreptul francez înseamnă Constituția franceză care permite alegerea președintelui pe 7 ani. A fost o alegere legislativă înalate de sfîrșitul mandatului și timp de 2 ani a fost majoritate diferită. Președintele fiind ales pe 7 ani, în Adunarea Națională am avut o

majoritate diferită de a lui, iar singurul lucru pe care noi nu voiam să-l facem era un putch. Am vrut să respectăm cu orice preț calendarul Constituției. Constituția este deasupra legii și cred că și dumneavoastră românii aveți de lucru cu treburile juridice, descoperind că regula constituțională se impune tuturor, chiar și autorităților publice.

Problema călătorilor. Dar și cea a emigrării.

● Nu știu de ce sînteți împiedicați să călătoriți. Poate din punct de vedere material. Sint printre cei ce gîndesc că trebuie să punem în negocierile bilaterale pe care le avem cu toate țările, bineînțeles și cu România, problema emigrării în termeni constituționali. Putem accepta, bineînțeles, studenții sau profesorii pentru care sint interesate ambele popoare. Pentru noi este un lucru bun să avem studenți români la Paris, și trebuie să convingem și în Franța că acesta e un lucru bun: că există oameni care învață limba noastră și apoi, întorcîndu-se în țara lor, pot s-o difuzeze. Cred că trebuie să punem chestiunea emigrării — de a putea veni să lucreze, sau să se instaleze pe un teritoriu vestic — în termeni de contract bilateral.

JOSEPH HOLLAEDER — ISRAEL — GREEN HOUSES

HORVÁTH ANDOR

DEMOCRAȚIE ȘI MINORITĂȚI NAȚIONALE ÎN ROMÂNIA

(Urmare din numărul trecut)

În decembrie 1990, însă, se schimbaseră multe în Ardeal și devenise evident că vor mai avea loc multe prefaceri. În primul rând, se putea vedea, desigur, despre subiecte care fuseseră prozbulate înainte, spre exemplu despre faptul că mulți de tineri maghiari — cu diplome de diferite categorii — nu mai puteau primi, de ani de zile, vreun loc de muncă în Transilvania; despre faptul că, de acum înainte, ar trebui să dobândească teren și afirmare științifică, meserie, competență. Românii auzeau, descumpanți, că până în decembrie, fuseseră beneficiarii unor anumite privilegii; unii nu credeau cele scrise, alții le negau alții erau indignați de asemenea întorsătură a lucrurilor. În scurtă vreme s-a aflat că principiul reorganizării echitabile poate avea o lăruire și asupra personalului din anumite instituții, mai cu seamă în domeniile administrației de stat, a învățământului și sănătății, ceea ce înseamnă că o parte din intelectualii români vor fi nevoiți să-și caute de lucru în altă parte. Cât privește viitorul, a devenit limpede că, în condițiile economice de piață, concurența liberă va oferi, în cu totul alte circumstanțe, șanse tuturor pentru afirmare.

O mare parte a intelectualității române existente în Transilvania — „pătura mijlocie” — a simțit, pe drept cuvânt, că i se primejduiesc pozițiile. S-a năruit o dogmă, s-a spart tăcerea — și viitorul a devenit incert. Nu e dificil să înțelegi reacția acestei părți a intelectualității române; e greu, în schimb, să înțelegi recursul la instrumentele extreme ale ideologiei și practicii, în interesul păstrării pozițiilor. Tot astfel, este greu să înțelegi cum în mintea unora egalitatea în drepturi a minorităților etnice înseamnă doar atât: noi dăm drepturile, și dăm cîte vrem. Că realitățile Europei sînt altele, că normele europene diferă de o stare atitudinală? Atunci, vom nega realitățile europene, de parcă ar fi invenții năstrușnice, cît privește normele europene, vom declara: la noi nu e ca în alte părți, la noi există „o situație specială”. Tragedia unei părți a gândirii politice românești, a celei înfezate cu mormanul naționalismului constă în faptul că se complăce hrănind o iluzie: anume aceea care-l face să creadă că Europa o acceptă oricum, ori, de nu, e gata să renunțe la Europa, în numele devotivului pentru un ideal anacronic de națiune.

● O cauză istorică: trauma statului național

Românii au trăit veacuri de-a rândul în două principate autonome transformate în a doua parte a secolului XIX într-un stat ce și-a cucerit independența în 1877, precum și în Transilvania, care fusese multe sute de ani parte a regatului ungar, iar răstimp de un veac și jumătate principat autonom ungar (1341—1699); pe urmă, parte a Imperiului Habsburgic, ulterior a Monarhiei Austro-Ungare pînă în 1918, cînd Tratatul de pace (1920) recunoaște Uniunea Transilvaniei cu România în baza optiunii românilor majoritari. Deopotrivă în 1918, regiunea de peste Prut, Basarabia, locuită în majoritate de români (Republica Moldova de azi) devine și ea parte a României. Tîra înțregită cu cele două provincii se numește România Mare.

Doctrina naționalismului românesc își are obirgia în veacul al XVIII-lea, plămădirea sa este legată de numele unor preoți care au studiat la Roma. Ei au fost cei care au repus în circulație postulatele și tezele croniclelor veacurilor de odinioară, privind originea dacă, respectiv romană a românilor, elaborînd, în baza acestora, postulatul și năzuința potrivit căreia vor trebui să trăiască din nou liberi, într-un stat unitar, pe teritoriul Daciei din vechime. În secolele de vasalitate, clasa politică a Transilvaniei îi cuprîndea doar pe nobilii maghiari și pe patricienii sași; românii nu erau incluși în „comunitățile oficiale recunoscute”. Din aceste motive, cererile românilor pentru drepturi — din veacurile XVIII și XIX — erau îndreptățite, chiar și dacă avem în vedere că societatea pe clase feudală, nu cunoaște conceptul de „națiune” națională. În 1948, maghiarii au pornit un război de eliberare avînd ca obiective desprinde-

rea de Austria și reinstaurarea statalității lor suverane. Acest an și jumătate (1948—49) reprezintă cea mai glorioasă epocă din istoria Ungariei, în pofida faptului că Viena i-a reusit, cu ajutorul armatei țariste, în cele din urmă, înfringerea revoluției de eliberare a maghiarilor. Cu toate că adoptase un număr însemnat de măsuri democratice, guvernul ungar a comis greșala de a nu legitima egalitatea în drepturi a românilor din Transilvania. Viena a profitat de nemulțumirea românilor și i-a cîștigat drept aliați. Acest conflict armat reprezintă un capitol tragic al istoriei celor două popoare, rămîind, pînă în ziua de astăzi, unul din resursele din care se alimentează ura reciprocă. Istoria Transilvaniei, devenită parte a Monarhiei Austro-Ungare (1867—1918) poate fi caracterizată prin două fenomene divergente: clasa politică ungară s-a văzut nevoită să acorde din ce în ce mai multe drepturi în folosul românilor, în vreme ce, corespunzînd cu noțiunea de „națiune politică” se străduia să accelereze procesul de asimilare; reprezentanții politicii și românii își ridicau însă glasul, din ce în ce mai răscălat, cu cereri din ce în ce mai radicale. Gînditorii politici ungari de la începutul secolului XX (un Oszkár Jászi spre exemplu) au sesizat, cu limpezime gravitatea problemei minorităților etnice și au elaborat cîteva din principiile, în vigoare și astăzi, ale rezolvării și reglementării ei. Raporturile de forțe ale puterii, însă, au dat o altă turnură desfășurării evenimentelor.

● File ale istoriei tragice

La 1 decembrie 1918, românii din Transilvania au hotărît, în temeiul principiilor wilsoniene, desprinderea din cadrul Ungariei și unirea cu România. Totodată, Proclamația de la Alba Iulia asigură largi drepturi în folosul minorităților etnice, în viața politică, în administrația de stat, în învățămînt și cultură. Politicienii români din Transilvania afirmă că nu-și doresc să devină din aspiranți — asupritori. Constituția din 1923, care se bucură de prețuirea istoricilor români, nu a adus progresul sperat în problema minorităților etnice. Se cunosc cel puțin două motive din pricina cărora societatea românească interbelică n-a putut reglementa, în ansamblu, chestiunea drepturilor minoritare. Primul: gravele contradicții existente în viața politică românească, labilitatea instituțiilor democratice, înțelegînd prin aceasta și că politicienii români din Transilvania, nutrinîd convingeri democratice, bună cunoșcătoare și chestiunii minorităților etnice au fost, treptat, excluși din arena vieții politice. Al doilea motiv: o parte însemnată a opiniei publice ungare reclama injustețea Tratatului de pace de la Trianon (1920), drept pentru care politicienii Ungariei și-au propus drept scop, din capul locului, revizuirea aceluia tratat. A fost o aspirație care a dobîndit un nou imbold după venirea lui Hitler la putere (1933), cînd revizuirea granițelor a devenit unul din principiile fundamentale ale politicii unor mari puteri. Inamicia fătisă dintre cele două țări favoriza cu atît mai puțin aplicarea principiilor de drept democratic în reglementarea chestiunii minorităților etnice, mai cu seamă după ce în anul '30 și în România se înscăunaseră la Putere partidele de extremă dreaptă. Intrucît după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, atît participarea română, cît și cea ungară își avea un anumit rol în proiectele lui Hitler, în baza unei decizii germano-italiene s-a încercat rezolvarea conflictului celor două țări printr-o divizare a Transilvaniei („Dictatul de la Viena”, august 1940); partea de nord-vest a Transilvaniei a fost realipită de Ungaria, restul rămîind României. Decizia nu a satisfăcut nici una dintre părți, dar le-a legat, pe amîndouă, de politica germană. După 23 august 1944, armata română a cucerit Ardealul de Nord, iar Tratatul de pace de la Paris (1946) a recunoscut apartenența la România a întregului teritoriu.

Perioada sus-amintită (1940—44) constituie, într-adevăr, al doilea răstimp tragic al raporturilor româno-ungare, care a lăsat urme adînci în memoria ambelor popoare, pricinind traume grave și reale. În primul rînd pentru că în ambele zone ale Transilvaniei cele două administrații au comis un mare număr de injustiții de abuzuri. În al doilea rînd, pentru că maghiarii

au înțeles că opțiunea pentru revizuirea teritorială este o înepție, în timp ce românii, dimpotrivă, au luat la cunoștință cu stupeoare că revizuirea teritorială — chiar și în mod provizoriu — este posibilă. Să nu uităm că în temeiul pactului Molotov — Ribbentrop, tot în 1940, U.R.S.S. recupea Basarabia, România Mare, plămădită în 1918, și încetase existența. Conștiința națională a românilor mai suferă și astăzi de sechelele acestui traumatism.

Instaurarea regimului comunist a generat în umbra părții ale românilor și ale maghiarilor, anumite nădejdi, inclusiv posibilitatea unui proiect al „Confederației dunărene”, între statele riverane, înscrisă hegemoniei sovietice, respectiv, cu o consecință a logicii interne proprii regimului, aceste speranțe s-au spulberat în scurtă vreme. Regimul politic comunist a produs o comunitate de interese între conducătorii celor două state dar, — mai ales din partea română — neîncrederea nu s-a risicit niciodată. În 1956, conducătorii români se temeau de posibilitatea extinderii revoluției ungare pe teritoriul Transilvaniei, eventual, de o repetare a ei; din acest motiv, s-au adoptat măsuri de o rigoare deosebită împotriva minorității maghiare (arestarea unor intelectuali, închiderea Universității Bolyai, lichidarea Regiunii Autonome Maghiare) Din 1961 politica românească adoptă o direcție puternic națională, apoi sovînetă-naționalistă în toată puterea cuvîntului.

Cu începere din anul '60, regimurile politice din România și Ungaria dobîndesc o turnură spectaculos diferită, ba mai mult, opusă. Sub „pavăza” totalei obediențe față de Uniunea Sovietică, Ungaria pîrcește în „era Kádár” la reforma economică, propovăduiesc relativă liberalizare a climatului spiritual și, în cadre rigurose-severe, ce-i drept, tolerează conduita de opozanți. Dimpotrivă, România în „epoca Ceaușescu” potențează centralizarea vieții economice, se practică un cult al personalității de tip asiatic, climatul spiritual este supus unui control total și scrupulos, se reprimă cu mină foarte orice manifestare opoziționistă, naționalismul este ridicat la rangul de ideologie oficială, toate acestea fiind controlabalansate în ochii democrațiilor occidentale de locul sluzurii al independenței față de U.R.S.S. Deosebirile dintre opțiuni ideologice și practica politică au mărît în permanentă tensiunea dintre cele două țări. De la mijlocul anilor '70 agravarea situației minorității maghiare trăind în Transilvania a declansat manifestarea unui interes sporit din partea unor categorii ale intelectualității din Ungaria conducînd în scurtă vreme la acțiuni de protest, de diferite proporții. A început, astfel, un război de presă și propagandă, purtat între cele două țări vreme de un deceniu și jumătate, care a avut, mai întii, drept arde de manifestare doar mijloacele mass-media din țările respective, apoi s-a extins și în foruri internaționale. Politica oficială a Ungariei a tolerat mai întii, pe urmă a sprijinit și ulterior și-a însușit principalele puncte ale acțiunilor de protest: Actul Final de la Helsinki a confirmat, ce-i drept, inviolabilitatea frontierelor dar, totodată, a promulgat obligatia statelor semnatare de a respecta drepturile omului, inclusiv drepturile minorităților etnice. Partea română a calificat toate asemenea manifestări drept amestec în treburile interne respingîndu-le; a acuzat conducerea politicii ungară că năzuie, în secret, să-i redobîndească Ardealul; în același timp, s-a întărit caracterul naționalist al ideologiei, al istoriei, al propagandei.

Degrindolada stărilor economice românești de la mijlocul anilor '60, scăderea catastrofală a nivelului de trai și întelirea terorii-Lau îndemnat pe maghiarii din Transilvania la o emigrare în masă; în afară de aceasta, mai rămînea „soluția” unei opoziții fără perspective. Ori, alternativa asimilării. Situația era mai dramatică decît fusese oricînd după 1918, intrucît în perioada interbelică structura vieții economice (bazată pe proprietatea privată), libera funcționare a bisericilor, etc., fecuul pluripartit ofereau o arde mult mai largă pentru păstrarea identității. Intelectualii și oamenii politici din Ungaria au inițiat o campanie fătisă anti-Ceaușescu, în forurile internaționale ale vieții spirituale și politice, care a avut, neîndoielnic, un anumit rol în modificarea

treptată a imaginii formate despre România în străinătate și, în mod indirect, în răsturnarea regimului Ceaușescu în decembrie 1989.

Ca urmare a antecedentelor expuse mai sus, în ultimele două decenii, atît în România, cît și Ungaria s-au format anume atitudini și reflexe politice care își exercită influențele pînă și în ziua de astăzi în relațiile interstatuale. Din ele fac parte:

Din partea Ungariei:
— convingerea că scopul de perspectivă al politicii române, în pofida tuturor concesțiilor și părelnicilor avantajuși, rămîne asimilarea minorităților etnice;

— credința că după ce nu s-a întreprins mai nimic — între 1945—1975 — pentru apărarea drepturilor minorității maghiare, această omisiune trebuie contracarată prin acțiuni consecutive și energice;

— sentimentul că după ce minoritatea maghiară din România a fost, între 1945 și 1990, aproape pe deplin frustrată de posibilitatea de a-și cuceri ea însăși drepturile, această sarcină îi revine în continuare Ungariei;

— temea că, avînd în vedere avantajele existente, demne de luat în considerare, se continuă procesul de imigrare în masă în Ungaria.

Din partea României:
— convingerea că această chestiune a minorităților etnice este, în mare măsură, o problemă artificială creată și întreținută;

— bănuiala că ea (chestiunea) reprezintă, din partea Ungariei, doar un pretext pentru pretenții teritoriale ulterioare;

— obiceiul de a primi cu rezerve, ori de a respinge orice fel de observație, notă critică ori cerință privind minoritatea maghiară din România, tînd aceste demersuri vin din partea politicii ungară;

— presupunerea că întroaga sferă de probleme constituie mai degrabă un război al aparatului informațional și de propagandă, respectiv, că apocriefele asupra ei nu sînt determinate atît de fapte, cît de imaginația oferită.

În noile circumstanțe ale raporturilor est-europene, conflictul „național” dintre România și Ungaria rămîne un fenomen inutil și de neînțeles. Fără îndoială, cheia rezolvării se poate afla în sursă de afirmare ale democrației române. Politica românească poate alege între cele două extreme: ori va da curs tuturor cererilor minorităților etnice și, prin aceasta, declanșează nemulțumirea tuturor celor care consideră o asemenea măsură drept periculoasă din pricina intereselor ori mentalităților proprii ori nu dă curs acestor cereri, în acest caz, în schimb, provoacă tensiuni interne și se expune criticii opiniei publice internaționale respectiv a forurilor politice.

Rezolvarea chestiunii minorităților etnice evoluează de la jum. între aceste două extreme: dar într-o direcție bună, chiar dacă se face cu mari mîci. Această mișcare devine dinuși opinia noastră de trei factori determinanți. Primul îl constituie existența și activitatea organismului menit să apere interesele minorității maghiare — U.P.M.R.-ul. Cel doi sînt al programului acestui organism: sînt: recunoașterea independenței teritoriale a României și asigurarea procesului de democratizare a societății românești în interesul respectării și afirmării drepturilor minorităților etnice.

Al doilea factor îl constituie însuși procesul de democratizare, care, indiscutabil, a început și progrăsează, chiar dacă o face contradictoriu. Nu minoritățile etnice sînt cele care stabilisesc nivelul de democrație posibil de obținut pe termen scurt în România, dar e sigur că existanța lor converge cu direcția acestei de evoluție.

Al treilea factor este procesul integrării europene, care este, în acord cu interesele României, postuînd totodată anume norme pentru evoluția politică a țării, care sporește șansele democratice. În mod tradițional, Transilvania aparține istoricilor celor două popoare — români și maghiari, aparține și istoriei unui al treilea popor — germanii — și aparține istoriei Europei. Pentru maghiari, Ardealul este pămîntul pe care s-au născut unii dintre cei mai mari noii ai lor (Kölessey, Arany, Ady, Erdelyi, cel mai mare compozitor, Bartók Béla) și unii dintre cei mai mari regi (Matei Corvin). Pentru români, Ardealul este solul de unde a pornit pe drumul său de izbîndă conștiința națională și conștiința identității de sine a lui s-au tezaurizat. În formele lor cele mai pure, mai strămoșesti, bogățiile lor tradiții populare. Ardealul nu mai poate fi niciunul împărțit, nu i se poate schimba populația, nu poate fi alipit de o țară ori alta. În Ardeal e necesară democrația — în sensul european al termenului, tot astfel cum ea e necesară pretutîndea în România.

Traducere T. SUGĂR

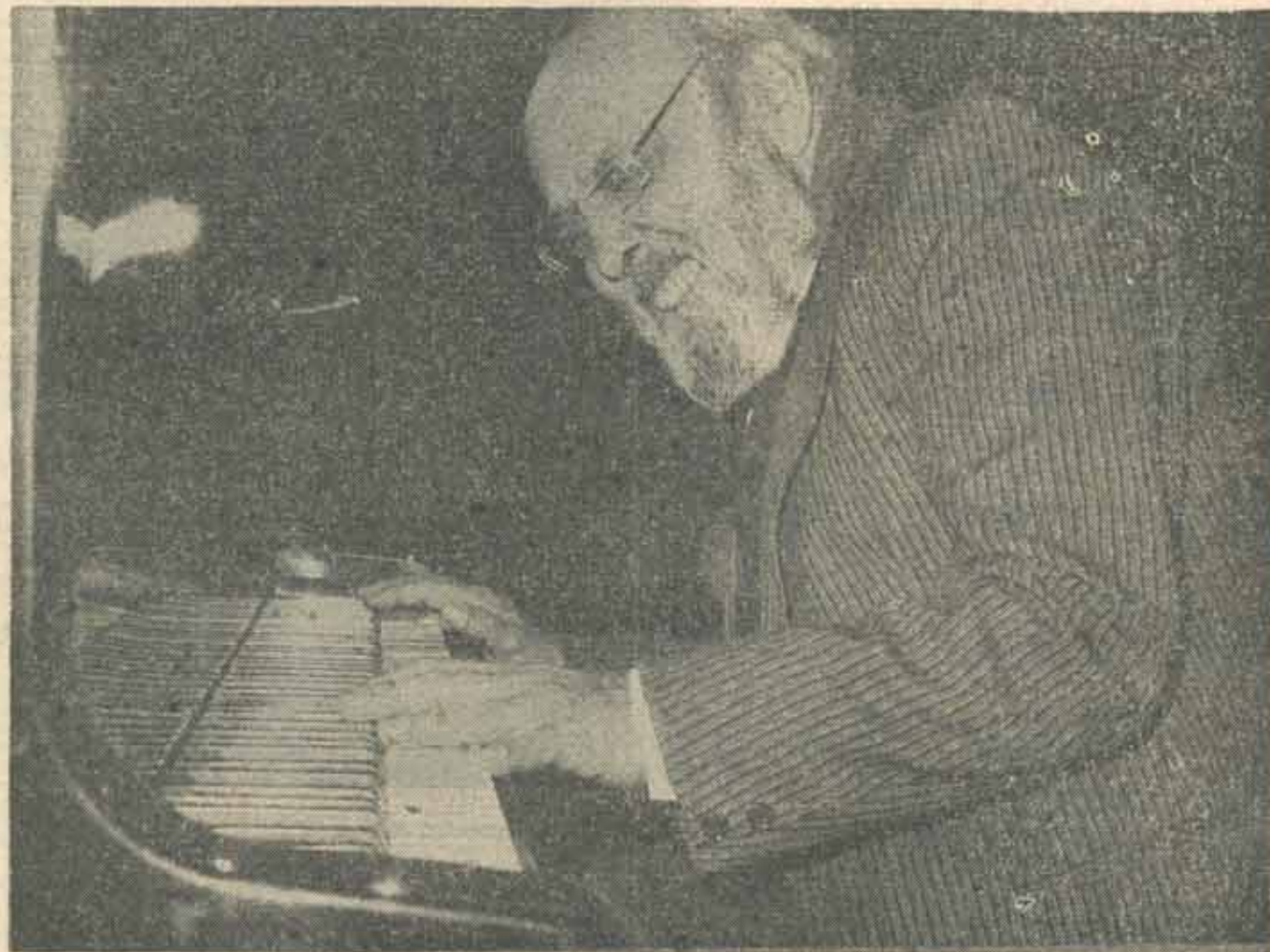
(Studiu scris pentru o revistă americană de sociologie iulie 1991)

ANDREI PLEȘU

JOHNNY RĂDUCANU LA 60 DE ANI

JOHNNY RĂDUCANU face parte din unele personaje ale jurnalului meu de la Tescani. Ne știam dinainte, dar am fost mișcat să-l văd apărând, pentru o scurtă vacanță, într-un loc oarecum minat, cum era Tescaniul atunci. Nu făcea nici pe curajosul, nici pe subversivul, nici pe amical compătimitor. Era destins, firesc, volubil, avea un fel tonic de a simplifica lucrurile și juca perfect rolul unui guru bulevardier, histriotic și cordial, sigur pe judecățile și afectele lui: un om policrom până la împetritare, dar nu mai puțin un om „dintr-o bucată”, ca acei demoni extra-orientali care ascund sub grimasele lor complicate câteva virtuți elementare și o inimă bună...

În fiecare zi JOHNNY voia să-mi dea cite ceva din avutul lui: o pereche de bascheți, o cutie cu zaharină, un deodorant, o sticlă cu vin și tot felul de alte lucruri pe care le oferea cu aerul că a găsit în sfârșit ocazia de a scăpa de ele. Acest lanț de generozități a culminat cu un dar suprem: o scurtă introducere în istoria jazzului pe care JOHNNY se angaja să o illustreze, la pian, de-a lungul citorva „prelegeri”. La prima lecție m-am prezentat cuminte, înarmat cu hirtile și creion, gata să-mi iau notițe. Mai întâi, postura aceea școlară l-a încurcat puțin pe profesor; era în același timp consternat de atita seriozitate și mirat că a trezit în mine „elevul”. A avut de aceea un demaraj ușor crispat. E greu să-ți imaginezi pe JOHNNY practicând istoria academică. A făcut totuși un scurt efort, dar a trecut destul de rapid spre fantazie muzicală și poantă, a improvizat și a valorificat toate resursele de farmec personal și a sfârșit prin a cînta pur și simplu, mulțumindu-se cu un comentariu mut sau semi-

articulat: se acompania singur cu un fel de zumzet al respirației care anticipa, punea accente, însoțea — ca un murmur de satisfacție — discursul sonor. La răstimpuri, când fraza muzicală atingea un punct nodal, un episod „de finețuri”, un pasaj memorabil, JOHNNY își arvelea complice o privire exotaltică, uimită, tandră și hoasă; omul de lume și de chef colabora perfect cu profesionistul.

Socotesc și azi că am avut noroc să pot beneficia, în acele zile, într-o lume care se destrăma spasmodic, de o axemenie nobilă evaziune. Lucrurile au mers foarte departe: JOHNNY a finit la un moment dat să-mi testeze apti-

tudinile vocale și pînă la urmă am petrecut două nopți compacte cîntînd (cu el ca pianist) române antebelice. JOHNNY s-a comportat ca un tehnician plin de scrupule: a gândit suita optimă a repertoriului (care începea, inevitabil, cu La Bacău, La Bacău într-o mahala...), am făcut repetiții, m-a învățat micul trucuri, mi-a uns gîttelele cu „alfii” etilice și a imprimat apoi rezultatul pe o casetă. O copie a ajuns în domiciliul forțat al lui Dinescu, care — din câte am aflat ulterior — o asculta cu regularitate, înjitor și trist, cu dricul poliției la poartă...

Mai tîrziu, o bandă de mică spîrgători l-au intrat în casa cea nouă din

Bulevardul Aviatorilor și i-au furat între altele și caseta cu pricina. Tîlharii beneficiază astfel de o imagine insolită a României prer evoluționare: totul se prăbușea, veneau zile singeroase și tulburi, în vreme ce într-un sat din Moldova, un jazzist profesionist și un exilat de ocazie cîntau, mai în plîmă mai în serios, Am iubit doi ochi albaștri și La umbra nucului bătrîn. Descoperirea astfel, datorită lui JOHNNY, aspectul lumesc și minor al istoriei. Și nu știu dacă am cîștigat cu adevărat ceva cînd, după decembrie 1989, am devenit — cu toții solemn și grav, luînd istoria foarte în serios, mai în serios decît ne-ar fi îngăduit-o sufletele noastre oboșite.

PREMII ȘI ÎNTREBĂRI

Pușini sînt, probabil, aceia care, în copilărie, nu s-au jucat de-a școala. Și mai pușini, cu siguranță, aceia care, jucîndu-se, n-au dorit să fie ei „profesorul”, mai ales după ce, mergînd într-adevăr la școală, au descoperit ce înseamnă puterea, materializată fie și numai în punerea de note sau în punerea la colț. Tot atât de pușini par să fie aceia care, ajungînd oamezi mari, nu-și doresc în continuare (măcar o astfel de) putere. A face parte dintr-un juriu înseamnă să fii puternic. Ar trebui să mai însemne și să fii drept (dar oare toți profesorii sînt drepi?), adică să-ți poți lăsa deoparte simpatia și antipatia. Ceea ce nu e chiar atât de ușor. Mult mai ușor este, în schimb, să critici deciziile altora. Și, oricum, nu poți mulțumi pe toată lumea. Dar nici să-ți superi pe cîțiva...

Aceste reflecții — de o banalitate și o actualitate la fel de exasperante — mi-au fost trezite de festivitatea decernării premiilor la recent încheiată ediție a doua a Festivalului național de teatru „I. L. Caragiale”, desfășurat la București între 12 și 21 noiembrie. Din punctul meu de vedere, beneficiarii „laurilor” s-au împărțit în două categorii: denumirea acestora (total ne-academică) ar fi „nici nu se putea altfel” și, respectiv, „nici nu se putea închipui”.

Intr-adevăr, acordarea Marelui premiu și a Trofeului orașului București unui spectacol precum Visul unei nopți de vară de Shakespeare, pus în scenă de Liviu Ciulea la Teatrul „Bulandra”, greu poate fi comentată altminteri decît printr-un „nici nu se putea altfel!” spus din toată inima și fără vreo nuanță de ironie (detalii ce diferențiază,

uneori, numele și titlurile din prima categorie...). Un spectacol frumos și inteligent, profund și delicat, amintindu-ne că teatrul (bun) vorbește în egală măsură gîndirii și simțirii și că în artă, cum spunea cineva, a fi patriot înseamnă a crea capodopere. (De aceea, probabil, e mai simplu să fii patriot în alte domenii.) Într-o zonă valorică apropiată se situează spectacolul Teatrului Odeon cu Mincinosul de Goldoni. În regia lui Vlad Mugur, montare ce a primit Premiul II. Fermecețoare și melancolică reconstruire a Veneției de aliadată, cea a dramaturgului, și a unei Veneții dintoideana, cea visală, știută sau „construită” cultural de fiecare dintre noi, spectacolul prilejuiește și afirmarea unor actori din noua trupă a teatrului: în fruntea lor, învitat în reprezentanțe, Horașu Mălăele, altfel decât începusem să-l știm (dar la fel de talentat), a fost distins cu Premiul pentru originalitate în creația artistică, premiul instituit de UNITER și răsplătindu-l pe actor și pentru evoluția sa din Sinucigașul de Nikolai Erdman (Teatrul „Nottara”). Am înscris în aceeași categorie Premiul de interpretare masculină — Victor Rebengiuc pentru jocul său savuros și plin de forță în rolul Bottom din Visul unei nopți de vară, și Premiul de interpretare feminină — Valeria Seclu pentru creația de mare dificultate din Regăsire de Pirandello, la Teatrul Mic. N-am putut vedea, din păcate, ceea ce a făcut obiectul Marelui premiu (fără Trofeul orașului București, dacă am înțeles bine) și, totodată, al Premiului pentru regie (Silviu Purcărete), adică Ubu Rex cu scene din „Macbeth” la Teatrul Național din Craiova; dar, cum spectacolul

a obținut un succes fulminant la Festivalul de la Edinburgh chiar anul acesta, n-am nici o îndoielă (rațională): „nici nu se putea altfel”. Cred, în schimb, că se putea altfel cu Noaptea regilor de Shakespeare, regizat, la Naționalul bucureștean, de Andrei Serban. Spectacolul, foarte controversat — și nu fără motive —, a primit Premiul III. Era, poate, mai bine, din toate punctele de vedere, să fi rămas „nedistins”.

Cea de a doua categorie — comparativ redusă, trebuie să recunosc — include premiile care puteau, cu succes, lipsi din palmaresul festivalului. În orice caz, la actuala ediție. Este, desigur, o idee înțeleaptă să instituie un Premiu pentru cel mai bun spectacol cu o piesă românească, dar, în situația în care s-au prezentat numai spectacole proaste pe „tema” aceasta, este și mai înțelept să nu acorzi respectivul premiu, spre a nu încuraja teatrele să înropească pentru festival, ca pînă de curînd pentru „Cîntarea României”, montări de circumstanță precum laureata în speță, O noapte furtunoasă (Teatrul Dramatic din Brașov, regia Mihai Manolescu). Tot atât de nimerit este, în principiu, și un Premiu de debut în dramaturgie: a-l acorda însă unei întocmiri literare subrede, cu și mai subrede pretenții de filosofie adîncă — Regina Iocasta de Constantin Zărnescu (sau Regina Iocasta, cum a apărut, spre amuzamentul general, în programul festivalului) — expusă într-un spectacol nesfîrșit de plătios montat de Dan Alceasandrescu la Naționalul din Tirgu Mureș, înseamnă a face un deserviciu cauzei înseși. Nici măcar faptul că autorul numit era singurul concurent la acest premiu nu mi se pare a constitui o rațiune suficientă pentru decernarea lui...

Iată însă că — descopăr acum — mai apare în discuție o categorie de premii: cele despre care „nici nu știu ce să crezi”. Este vorba (dincolo de Pre-

miul Companiei de Turism pentru Tinerețe, acordat, într-un mod consolator destul de jenant, spectacolului cu Cîntăreața chesală al Teatrului „Eugen Ionescu” din Chișinău) despre laurii pentru scenografie, împărții între Lia Manjoc — pentru decorul la Mincinosul și Adriana Grand — pentru costumele la Marat-Sade de Peter Weiss (Teatrul Național din Cluj), precum și despre Premiul pentru debut, acordat Andrei Chropelean și răsplătînd un mic rol al acestuia (foarte bine jucat, de altfel) în același spectacol. Mai întâi: divizarea unei distincții globale în cele două componente indică desconsiderarea muncii unuia dintre premiaute (care?), știut fiind că scenografia presupune, atunci cînd e realizată de o singură persoană, o concepție unică asupra a tot ceea ce ține de plastică spectacolului. Apoi: tinăra actriță clujeană nu a debutat acum, cînd s-au produs, în schimb, veritabile debuturi cel puțin tot atât de meritorii (Florin Piersic Jr., actor, în Regăsire, Cornel Mihalache și Felix Alexa, regizori, cu Sinucigașul și, respectiv, Pe chipul de vest de Bernard-Marie Koltès, bunăoară). În fine: cele două premii mărunte atribuite montării lui Victor Ioan Frunză cu Marat-Sade nu dezbăluie cumva peie pe conștiința (unora dintre membrii) juriului? Altfel cum să ne explicăm atitudinea „profesorilor” față de un spectacol de forță și intensitate a acestuia, un spectacol politic în cel mai ne-corupt înțeles al cuvîntului, un spectacol transpunînd în pregnantă expresie artistică analiza — e drept, amară — a raportului dintre revoluție (orice revoluție) și individ (orice individ)? Răspunsul la această întrebare este astăzi, în ordinea morală, mult mai important decît sîntem dispuși să credem.

ALICE GEORGESCU

VLADIMIR TISMĂNEANU

SOCIETATE CIVILĂ,
PLURALISM
ȘI VIITORUL
EUROPEI CENTRALE
ȘI DE EST

(Urmare din numărul trecut)

După Miklós Haraszti, dezintegrarea regimurilor comuniste are trei stadii. Primul este numit post-stalinist. În acest moment, statul-partid devine mai liberal. El reduce opresivitatea la nivelul „necesar”, permite un anumit grad de „consum” și sînt posibile unele măsuri de descentralizare în economie. În cultură și ideologie, cu toate că regimurile continuă să păstreze un anumit control, ele își pierd rigiditatea și dină în un anumit punct tolerază chiar și idei neortodoxe. În această perioadă, însăși societatea este multumită să folosească deschiderea oferită de sistem. „Opoziția” rămîne un mod izolat de manifestare, iar mișcările cu un singur scop care ating acest stadiu încearcă să se disocieze de orice tentativă de a nega legitimitatea sistemului. Exemplul evident: mișcarea poloneză de protest pînă în 1976, cînd s-a format K.O.R.-ul; mișcarea pentru pace din Ungaria; primul stadiu al mișcării independente ecologice și pentru pace din R.D.G.

Potrivit interpretării pătrunzătoare a lui Haraszti, societatea civilă, în sensul strict al termenului, își face apariția într-al doilea stadiu, care poate fi numit „post-totalitar”. Cîteva țări din blocul de Est, precum Ungaria, Polonia și Cehoslovacia au atins acest stadiu în a doua jumătate a anilor '80, datorită printre altele motive, puse în discuție de aparatul conducător și încurajării sovietice sau cel puțin toleranței lor față de încercările de reformă. Trăsătura predominantă a acestui stadiu este aceea că ideologia statului-partid decade. Ist pierde complet aura și o nemulțumire generală față de mitologia oficială se răspîndește în întreaga societate. Singurul lucru pe care regimul îl poate menține sînt reprezentările ritualice găunoase, în care alii actorii cîți și spectatorii sînt în egală măsură convinși că show-ul nu are nici un sens. Glodii-vă la meseriegia ilustrare pe care Havel o conferă acestei situații cu parabola sa a aprozarului care expune în mod ostentativ sloganul: „Proletari din toate țările, uniți-vă!”. În timpul acestui stadiu un cetățean poate deveni subiect; adică, de sine stătător, și nu ca parte a unei colectivități.

Primul gest de independență este, în aceste condiții, individual. Direcția sa fundamentală este morală: refuzul poruncii (sau promisiunii) sistemului și respingîndu-i recompensările, abandonînd paralizanța psihologică a învîntării și decizînd că este posibil să trăiești în adevăr. Odată ce ideologia este demascată (pusă în adevărata ei lumină), odată ce devine clar că „sufletul nemuritor al comunismului este o minciună” (Leszek Kołakowski), este posibil să acționezi ca un membru potencial al unei nașcînde „clase cetățenești naționale” (termen weberian folosit de Ken Jowitt pentru a explica apariția Solidarității). Se poate acum lega între a fi un membru a ceea ce Ken Jowitt în mod just numește în societate a „gînditorilor” (sau vîdătorilor) și adoptarea unei atitudini diferite: una care contribuie la un status

în primejdie, dar generează de asemenea articolul cel mai rar sub „socialismul real”: respectul de sine. Reînțorcîndu-se la taxonomia lui Haraszti, această ordine post-totalitară „nu mai este un sistem în adevăratul sens al cuvîntului — în orice caz, nu mai mult decît un sistem în decădere — de vreme ce constă din elemente clar eterogene și nu mai este capabil să se reproducă pe sine”. Chestiunea care se pune în aceste circumstanțe este de a merge dincolo de setul de scopuri definite de partid și de a abolii tabuurile dela precare. Mistică timpurilor anterioare s-a evaporat. Regimul devine autoritar în sensul descris de Juan Linz: este condus de o birocrație care și-a pierdut religia. Dar economia este organizată pe „linia religioasă”, în concordanță cu valori care și-au pierdut orice credibilitate. Punctul de plecare al posibilei interpretări în termenii acceptării sistemice a fost acum negat:

„Democratizarea înlocuiește liberalizarea ca fiind punctul central al politicii; și în timp ce în cea din urmă a fost dictată de voiața și de orarul statului-partid, democratizarea are loc sub presiunea opiniei publice. Regimul este în defensivă. Este o încercare oficială de a pune economia pe o bază pragmatică și prin urmare există o luptă împotriva vechii structurii pînă și în interiorul establishment-ului (...). Viața societății este caracterizată de bătălii legale și de alte feluri — de conflicte în arile democratice vietii de fiecare zi, individualism, pluralism, principiile reprezentării populare și drepturile minorităților. Teama de propria noastră acțiune se risipește și barierele deprind abilitatea de a accepta conflictul în mod deschis și acceptă de asemenea auto-limitarea față de aceste conflicte.”

Acest stadiu a fost caracteristic revoluției auto-limitate a Poloniei în prima experiență legală a Solidarității, cînd regulile de bază ale jocului au continuat să fie observate, deși societatea a abordat o nouă strategie a autoafirmării.

Au loc desertări (abandonări) de cauză — defecțiuni în interiorul elitei conducătoare, sau chiar dramatice schimbări la față (individuale sau colective): Congresul Partidului Comunist Polonez a discutat în 1980 democratizarea acestei formațiuni și acceptarea unei degrabă a structurilor orizontale decît a structurilor verticale; descompunerea P.U.M.P. în 1988-1989 și decizia de a-l renunța; Poznań și cîțiva din asociații săi au rupt cu Károly Grosz în 1988-1989, anunțînd decizia lor de a crea un partid social democrat, de a se anșa într-o politică de largi alianțe; SED-ul l-a abandonat pe Honacker și fundamentalismul său și s-a angajat sub Mo-

drow și Gysi în căutarea unei noi identități. Nu pot fi pur și simplu îndepărtate din discuție aceste transformări ca fiind procedee practice comuniste (precum stîlul de dans leninist, „un pas înapoi, doi pași înainte”); ele reflectă dezorganizarea elitelor în fata creșterilor nesupurii civile și a căderii surselor tradiționale de autoritate și control.

Cînd și-a scris contribuția la volumul mai sus menționat Haraszti a numit postcomunismul o ipoteză. Să-l ascultăm predicția făcută în 1980 și s-o comparăm cu ceea ce s-a întimplat în adevărat în Europa de Est și Centrală în timpul anului revoluționar 1989: „Al treilea stadiu este postcomunismul: numai o ipoteză, însă una inevitabilă. Pierzîndu-și rațiunea de a fi, statul-partid trebuie să se prăbușească în macrostructura sa. Anare democrația adevărată, care construiește pe formele, energiile, experiențele și pluralizarea cărora li s-a dat deja formă în societatea civilă”. Și Haraszti concluzionează: „Este o problemă secundară dacă acest proces are loc pe linia Spaniei lui Juan Carlos, cu o tradiție ordonată, sau pe linia URSS, cu o tradiție mai mică sau mai mare, absolut indiferent dacă această tranziție apare în contextul unei reorganizări europene sau înainte de asta într-o manieră improvizată. Ceea ce este semnificativ este că în afara societății civile în precedentele două faze, tranziția nu poate fi încununată de succes”.

Acum, însoțînd această o tranziție necesită? O restaurare a vechiului regim? Dezvoltarea unor noi forme politice, construcții hibride care combină ceea ce este mai rău din sistemele precomuniste și comuniste? Apariția unor forme noi genului de autoritarism nou, incluzînd permanentizarea conflictelor civile și chiar transformarea într-un preluat „zăhăl civil”? O stare de nemulțumire decădere și chiar stabilirea unor dictaturi militare? Adevărul este că, chiar în țări precum România și Bulgaria, unde societățile civile l-au fost pusă boimă, tranziția la democrație permite accelerarea proceselor care în alte țări a avut nevoie de mult timp ca să se dezvolte. Discuțiile în aceste cazuri este că există o insuficiență a asociațiilor independente și chiar a indivizilor cu acreditare precerevoluționară similare membrilor Cartei 77. Cîte două dezvoltări — apariția societății civile și tranziția la un sistem multipartinic — tind să se suprapună. Simultanitatea explică convulsivitatea tranziției în România, Bulgaria și Serbia, în comparație cu evoluția similară în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și Slovacia.

CONCLUZII MINDIALE

Istorie vorbind, societatea civilă s-a dezvoltat mai mult în Europa Centrală decît în Europa de Sud-Est. Problema poate fi discutată în contextul diferitelor tradiții culturale, economice și politice: unii se pot chiar întreba dacă democrația este posibilă în țări ortodoxe? Este clar că tradiția autonomiei instituționale și a statului de drept, caracteristică Europei Centrale, a permis ieșirea din totalitarism a acestor țări și anșă într-o mult mai pronunțată direcție civică decît în societățile orientate etnic (Bulgaria, România, Serbia). Este semnificativ de asemenea că țări cu o prezență națională comunistă mai degrabă decît național-stalinistă pot să se miște mai repede și mai decisiv în direcția pluralismului. Dar în toate aceste țări moștenirea morală și politică a totalitarismului, colonizarea minții vor rămîne obstacolul major al independenței ambțiilor revoluționare.

Revoluția în Europa Centrală și de Est nu are fi născută o cale non-violentă fără dezvoltarea precedentă a societății civile. Caracteristicile acestei societăți civile și-au pus amprenta asupra revoluțiilor însoțite; ele au fost anti-comuniste (antitotalitare), anti-ideologice, anti-politice, deci înaltăritiv sau fiind cel puțin suspicioase față de autoritate și teroare. Odată confruntate cu realitatea guvernării, vechile grupuri de opoziție, acum transformate în partide „conducătoare” au avut experiența unei tensiuni dureroase între obligațiile instituționale (constringerilor și a avertismentelor morale. Cel mai ilustrativ exemplu a fost **Nou Forum** în vechea R.D.G., dar pot fi observate reacții anti-politice similare și printre membrii PIDESZ sau chiar în Alianța democratilor liberi din Ungaria.

Revenirea post-revoluționară la „Realpolitik” a determinat aceste mișcări să-și atenuze dacă nu chiar să renunțe definitiv la lăzile lor universaliste și pan-umane. Pastimile etnice și sociale au alina forțe conducătoare importante care pot mobiliza masele cel puțin în această măsură ca și ideologia drepturilor omului. Viitorul pluralismului în societățile post-comuniste este legat de consolidarea societății civile, inițiative care pot preveni alunecarea spre tiranie și anarhie.

Traducere de NICOLETA PAVEL

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ ÎMPREUNĂ CU
CAMBRIDGE OVERSEAS TRUST în Științe Sociale și Umaniste

oferă studenților și tinerilor absolvenți din România burse pentru anul universitar 1992-1993 care pot în final să ducă la obținerea unui Master Degree la Universitatea Cambridge - Marea Britanie.

Pentru preselecția organizată de către Fundația Soros sînt acceptați candidați care au absolvit facultatea între anii 1989-1992 cu o medie generală de minimum 9,00, într-unul dintre domeniile: arheologie, antropologie biologică, criminologie, științe economice, științe politice, educație, engleză, lingvistică aplicată, științe de mediu și dezvoltare, finanțe, studii istorice, istoria și filozofia științei, istoria medicinei, drept internațional, relații internaționale, economia pămîntului, studii latino-americane, drept, lingvistică, matematică, statistică matematică, istorie medievală, literatura medievală și a Renașterii, studii orientale, filozofie, studii polare, antropologie socială, teorie socială și politică, sociologie și politici de dezvoltare, teologie.

- Dosarul de selecție trebuie să conțină:
1. formulare de selecție atent completate (disponibile la toate filialele Fundației Soros din România);
 2. copie după diploma universitară, legalizată și tradusă în limba engleză;
 3. copie după foaia matricolă, legalizată și tradusă în limba engleză;

4. curriculum vitae în limba engleză (cu adresa și numărul de telefon);
 5. o scrisoare de recomandare (confidențială) de la cadru universitar sau personalități din domeniul candidatului (în limba engleză sau cu traducerea inclusă);
 6. un rezumat al lucrărilor elaborate pînă acum (maximum 400-500 cuvinte);
 7. lista lucrărilor publicate (dacă este cazul) și 2-3 extrase;
 8. un certificat de atestare a cunoștințelor de limba engleză.
- Candidații care nu prezintă dosarul complet nu pot intra în selecție.
 - Candidații sînt rugați să specifice pe plic numele programului.
 - Data limită de primire a cererilor este 10 decembrie 1991.

Informații și formularele de înscriere pot fi obținute prin poștă sau personal de la filialele Fundației Soros din:

- BUCUREȘTI: Calea Victoriei 133, CP 22-196, 71102 București, tel.: 50 63 25.
- IAȘI: Bd. Copou 19, 6600 Iași, tel. 981/46363, 45610
- CLUJ: Str. Galaxiei 1 A, 3400 Cluj, tel.: 951/17110
- TIMIȘOARA: Piața Operei 2, et. 3, tel.: 961/36194.